

1143.

OROL.

Obrázkový časopis

pre zábavu a poučenie.

200

Zodpovedný redaktor, majiteľ a vydávateľ

Andrej Truchlý-Sytniansky.

Ročník IV.

1655

V T. Sv. Martine.

Knih tlačiarско-účastinársky spolok.

1873.

ced

Křesťanskou osvetou ku svobode a sláve!

1880

Pokla
Nad s
K pra
Madar
Kamz
zab
Vám,
Dumk
kov
Andre
od
Pokuš
Vlast
thyl
Matka
Kolo p
ruke
Sloven
Ohlasy
(Mi
točn
Kráľ
Prítom
† Peto
Orol p
Z veln
Kvieto
Pierko

P
Hajdul
vota
Malkot
máši
Rozpor
od V
Svatba
kows
Vavro
sov

	Strana		Strana
Rozličnosti.			
Pomník Václava Hanky, od Sytnianskeho	19	Obrovský strom Eucalyptus	65
Rozmanitosti	22, 71, 116, 293	Ján Kollár	73
Obrovský strom Eucalyptus, od Sytnianskeho	71	Koliška	85
Koliška, od Sytnianskeho	92	Pavel Jozef Šafárik	97
V čas žatvy, od Sytnianskeho	116	V čas žatvy	105
Čápy, od Sytnianskeho	143	Vítazoslav Hálek	121
Smrť Petra Kellnera (Záboja Hostinského)	208	Čápi	133
Smrť Ludovíta Žellu	264	Jozef Jungmann	145
Literárne, umelecko-vzdelan dopisy.			
Z Viedne	19	Rodní dom Jungmanna v Hudlicach ..	157
Z Požoňu	20, 93	František Vít. Sasinek	169
Z Hodruše	21	Vniutorný pohľad rotundy na svetovej výstave vo Viedni	181
Z Eubietovej	21	Čínsky pavillon	185
Z Turč. Sv. Martina	93, 240	Baron Schwartz-Senborn, generalný riaditeľ svetovej výstavy vo Viedni ...	193
Z Lipt. Sv. Mikuláša	94	Cercle oriental na svetovej výstave ...	205
Z Nitry	96	Svédsky rybársky dom na svet. výstave	209
Z Prahy	144	Božena Nemcová	216
Vyobrazenia.			
Ján Kalinčák	1	Všeobecný prehľad svetovej výstavy ..	229
Jozef Dobrovský	13	Pavillon súdneho výboru (Jury) na sv. výstave	233
Pomník Václava Hanky	17	František Lad. Čelakovský	241
Ján Palárik	25	Sedliacky dom v Elsasku na svetovej výstave	249
Mikuláš Kopernik	33	Viliam Pauliny-Tóth	265
Dom rodinný M. Kopernika v Toruni ..	41	Ruská krčma na svetovej výstave ...	273
Karel Havlíček Borovský	49	Literárne zprávy a oznamy.	
Pomník M. Kopernika v Toruni	61	Listáreň redakcie a administrácie	48
		72, 96, 120, 144, 168, 192, 216, 248, 264	
		Príloha „Pozvanie ku predplateniu na PALEČKA“	296

ňuju
 žene,
 „Lica
 svoje
 zajet
 Bosn
 Rozu
 kieňk
 tami
 vyšív
 vaše;
 ním s
 moju
 krásli
 tašma
 fesom
 vám p
 mieš?
 zmení
 bisurn
 rodica.
 „
 Ali —
 „
 „
 „
 „
 Serbiar
 ruža. J

571.

OROL

OBRÁZKOVÝ ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor:

ANDREJ TRUHLÝ-SYTNIAŇSKÝ.

Roč. IV.

Turč. Sv. Martin, 31. Januára 1873.

Číslo 1.

Hajdúkova smrť.

Povest zo srbského života.

Od F. Kutlika.

„Lica,“ riekla, útla, jak ružový, rozvíjajúci sa púčok krásna deva k obstarnej žene, ktorá v rukách skvostné rúcho držala,

„Lica, pre vaše turecké ženy zadrž si handry svoje! Ja i v Neretve, v zajetí mojom, ostáť chcem Bosniačkou, Kresfankou! Rozumieš? Moju bielu sukienku nezamením s plachtami vašimi, moju huňku vyšívanú nedám za plášte vaše; moje črievky nezmením s obuvom tureckým; moju tvár, ktorú slnko krášľovalo, nezahalím s tašmakom¹⁾; moje kadere fesom okurované, neschovám pod plachtu. Rozumieš? Len, keď srdce moje zmení sa, len vtedy sa po bisurmansky oblečiem, a to, pomôže Bohorodica, nezmení sa — nikdy!“

„Pani moja,“ riekla otrokyňa, „k vóli Ali —“

„Nie!“ zvolá a zahovorí ju deva.

„Nehnevaj sa, pani moja!“

„Nespomínaj mi Aliho! Ja som Bosniačka, Serbianka, Kresťanka! Ali? . . . Trň nenie ruža. Ja? . . . Ruža nenie trň.“

„Ali ťa miluje nad hurysky¹⁾ prorokove. Allah mi je svedkom, že ťa i nad proroka miluje!“

„Nemiluje!“ riekla hrdo Bosniačka. „Kto ma otročí, ten ma milovať nemôže. — Načo sú mne vaše koberce, divány, kvety, drahé perly a váš otrocký spev? Gabriela miluje len dom otcov, ona je naučená po zelenej tráve chodiť, ono sama si spieva a — miluje slobodu! Pozri,“ zastane si Gabriela ku oknu, „pozri čarokrásne vrchy môjho rodiska! Tam pod nimi leží Rakovica, kde býva môj otec a družina. Tam je môj — život!“

Gabriela, stojac v okne, krásou svojou zahanbila zapadajúce slnko.

„Krásne sú vrchy moje. Srdce moje raduje sa, že vrchy, kde ono spievalo, vidieť môže. Vy Turci nepoznáte lásku našu k vlasti a slobode našej posvätnéj. Nad vami panuje Šajtanov²⁾ sluha, nad nami Bôh milostivý.“

„Pani moja,“ riekla Lica, složiac ruky krížom na prse a až k zemi sa zkloniac,

JÁN KALINČÁK.

¹⁾ Závoj.

¹⁾ Device rajské. ²⁾ Satan.

„hory sú tvoje a rája¹⁾ tebe slúžiť bude, veď ty budeš kadunou²⁾ Aliho.“

„Lica, nikdy sa to nestane! Moja rodnia krev, ktorú ty rájou menuješ, nikdy mi slúžiť nebude. Aliho kadunou Gabriela Markova nikdy sa nestane. Bez srdca ma Ali mať môže, ale so srdcom nikdy! Vieš ty, čo je srdce?!“

„A ty zhnúť chceš? Gabriela, ty nevieš milovať a édenom opovrhješ!“

„Zhnúť? Čo vy na zemi zničíte, to má v nebi svoj majetok! Lica, Lica, ja do vášho édena nikdy nechcem sa došťať. Že milovať neviem? Turkov, ktorí vyničili nás, tých nikdy milovať nebudem. Srdcu sa rozkazovať nedá, — srdce je svobodné. My sa vás, ktorí ničíte, vraždíte nás, nebojíme; dušu nezničíte.“

„Eblisa³⁾ ta potrestala —“

„Aby eblisa mi škodiť nemohla, vzdial sa, bo ty si eblisa. Počula si môj rozkaz?“

Lica sa vzdialila.

Gabriela sediac na divane dúmala. Duch jej blúdil po horách krásnej Bosny, a len telo sedelo v bohatej komnate uveznené.

„Otče drahý,“ smla Gabriela. „Krásni to junáci.“ „Ja som myslela, že som v Rakovci,“ trhla sebou Gabriela. Bože moj, Bože! bol to hrozný deň, keď poturčenci napadli nás a mnohých povraždili! I teraz ešte živo viem si predstaviť, jako divý Turek blížil sa s jataganom ku mne! Svätým krížom prežehnala som sa a seba, Teba Bohorodica, odporúčala. Turek neusmrtil ma, bo som sa mu zalúbila. Nešťastná kráska! Ta baba a nie junák vzal ma na svojho alogona⁴⁾ i uhnal so mnou preč z Rakovca. Ali, ty si ma za Rakovcem oslobodil a priviedol do hradu tohoto, i chceš, abych ťa milovala! Gabriela — Turka? Nikdy, nikdy! — Krása a láska Aliho nesmie ma očarovať. Mňa len Kresťan lúbiť môže! Tak sa potešovala Gabriela, keď pri jej tichom samohovore v komnate tma sa uhospodila. I nezbadala, že jej rozhovor Ali poslúcha.

„Hosudárka moja!“ oslovil Ali Gabrielu. Gabriela prelakla sa.

¹⁾ Krestania, Turkom poddani. ²⁾ Prvá žena v háreme. ³⁾ Zlý duch, diabol. ⁴⁾ Kón.

„A nikdy Aliho milovať nebudeš? Nikdy duša tvoja Aliho svojim nepomenuje? Bôh Kresťanov Stvoriteľ neba i zeme, mi je svedkom, že lásokou neskalenou ťa milujem! Čo je hora tvoja bez spevu devíc Bosniackych, kvet bez vône a matka bez detí: tým je srdce moje, život môj bez lásky tvojej!“

Svetlo ožiarilo komnatu. Ali sadol si na divan ku Gabriele.

„Ali,“ vstala Gabriela.

„Ano, ja tak cítim, tvój Ali. Nezaklínam sa na proroka, ni na Kaabu¹⁾ ni na moc moju, že ťa milujem; ja vašim spôsobom, láskou vydobýť si chcem srdce tvoje.“

„Srdce bez lásky, je kvet bez vône,“ povie chladne Gabriela.

„A prečo je hosudárka, srdce tvoje bez lásky?“

„Ty si Turkom a ja vyznavačkou Ježiša, ktorého vy nenávidíte.“

„Gabriela ústa moje vyznávajú Krista a nie proroka. I poznám Bohorodicu i jej Syna.“

„Ty sa i proroka odriekaš? Nikdy vy Turci pravdu nehovoríte!“

„Huryska moja,“ prosí mladík. „Ali ti pravdu hovorí. Či som ja teba neosvobodil? Či som si nevydobil právo, abych mohol teba svojou pomenovať?“

„Navráť ma otcovi a on sa ti bohato odmení. Žiadaj od otca Stambul, a on ti ho k nohám položí. Máš ma v moci, a ja s tebou len preto hovorím, že som ti veľiká dlžnica.“

„Nič si mi nie dlžna. Uväzni v srdci svojom moje srdce biedne. Čiby si v Bosne topiace sa dieťa neosvobodila? Čiby si kvietok, vyschnúť sa strojáci, studenou vodou nepoliala? Čiby si mladé ptáča, ktorému matku sokol zaškrtil, nechovala? Gabriela, ty všetko to by si urobila a mňa biedneho milovať nechceš!“

Gabriela zamyslela sa. Ali díval sa na svojhlavú Bosniacku.

„My Bosniacky milovať vieme, ale len Bosniakov, Kresťanov,“ riekla zahanbeno Gabriela.

„I ja som Bosniak, i ja budem opravdivým Kresťanom!“

¹⁾ Tak volajú Turci hrob Mohamedov.

„Ty si v Bosne pánom.“

„Ja verejne vyznávať idem Krista, ktorého vyznavačom voždy tajným som bol, — a ty naučíš ma Ho dokonale poznať. Verím v Boha, verím i v Krista —“

„A v Ducha Svätého?“

„I v Ducha Svätého!“

„Ali, neklameš ma?“

„Gabriela lúbezná, neveríš?“

„Na svobode v Rakovci dám ti odpoveď.“

„Gabriela! Čo žiadaš nemožnosť? Prečo ma sužuješ? Aby som ti lásku svoju do-svedčiť mohol, Rakovec dám postaviť.“

„Rakovec ste spálili?“

„Poturčenci.“

„Môj otcovský dom je spálený! A kde je môj otec? Bože môj, Bože môj!“

Ali mlčal a Gabriela hľadala v duchu v Rakovci svojho otca.

Ali chytil ruku Gabriely, i prebudila sa zo snenia, do ktorého sa bola pohrúžila.

Ali, ja si teba ctím, ale milovať ťa nemôžem. Každá Bosnička prichádza o nebo, ktorá nepriateľa Kristovho miluje. Ver mi, mne milšie je nebo nad Aliho. Keď mi svobodu prinavrátíš —“

„Prinavrátim!“

„Keď sa dáš pokrstiť —“

„Dám sa pokrstiť.“

„Keď sa staneš hajdúkom —“

„Budem hajdúkom.“

„Potom ťa milovať budem.“

„Džinovia¹⁾ osvietili dušu tvoju a ty mňa miluješ.“

„Ešte nie! Výminky vyplniť musíš. Vy Turci ľahkoverne všetko slubujete a sluby neplníte.“

„Ali neklame ťa nikdy! Na moju blahú matku ti prisahám, že žiadosti tvoje vyplním. Poď Gabriela!“ riekol i hore vstal Ali.

„Matka moja tu v kostolíku Kristovom modlievala sa k Bohorodici, a ja tam pred Jej obrazom prisahu ti složím, že žiadosti tvoje vyplním.“

I otvoril tajné bočné dvere. Malá kaplička osvetlená stála pred Gabrielou, do ktorej Ali vbehol i klakol si pred oltárik.

¹⁾ Dobrý Duch, anjel.

„Bože!“ začal sa modliť hlasne Ali, „Bože, prisahám Gabriele mojej, že jej žiadosti vyplním.“

Gabriela klakla pred oltár a so svätým krížom sa prežehnajúc, hlasne sa modlila:

„Ježiši! Ali Ťa hľadať bude: on sa chce stať Tvojím nasledovníkom. Jestli je to vôľa Tvoja, ukáž mu cestu spasenia. Mňa ochraňuj v čistote a nevinnosti, pre lásku tvoju nebeskú.“

„Ameň!“ zavznelo z tretích úst na tieto nevinné dve modlitby.

Ali a Gabriela obzreli sa, ale toho, ktorý jich modlitby s „ameň“-om potvrdil, nevideli.

II.

Noc je.

Tmavé oblaky križujú sa nad biednou Bosnou. Hrmot v oblakoch robí noc strašnou; blesky hromové vše osvietia obzor; ale noc tmavá je tým strašnejšou. I rieka Bosna nepokojne koná púť svoju. Stromy kníšu sa, a pták v jích ratolesťach má nepokojnú noc. Blesk ožiari okolie a nám nad Bosnou ukáže sa s minaretmi dedina Žula. Muezzín¹⁾ pri blesku z minaretu volá: „La illaha il Allah“²⁾ „Allah je veľký a Mohamed je prorok jeho.“ Hromy spúrnú odpoveď dávajú Muezzínovi, ktorý v minarete³⁾ trasie sa strachom.

V tejto nepokojnej noci blížime sa k Žule popri rieke Bosne.

„Allah,“ zvolá pred nami na koni sediaci Turek, keď blesky osvietili okolie. „Allah kerim.“⁴⁾ Môj alagon trasie sa pod mnou, a trasie sa Kulin beg, že do Žuly sa nedostane.“

Blesk zastavil koňa, predesil sa i beg.

„Pravdu má prorok,“ hovorí Kulin, „keď nás učí, že noc je pre sovy a nie pre jeho vyznavačov. Čo robiť, keď vo dne pre tých psov hajdúkov, pravoveriaci cestovať nemôže!“

Kulin pobodol svojho koňa, ktorý k pochodu nedal sa núkať. Blesk osvietil okolie, Muezzín v Žule volá k modlitbe, a Kulin si povie:

¹⁾ Hlásnik na Minarete. ²⁾ „Nieto Boha mimo Boha.“ ³⁾ Okružla väžička. ⁴⁾ Bôh je milostivý.

„Muezín, ten pes, volá ma k modlitbe! Allah, ja som pri Žule.“

Dolu dedinou prudko tečie dažďovka do neďalekej rieky. Bojazlivý kôň Kulinov preskakoval bariny, jako srna. Beg zastál pred domom silne ohradeným. Zabúchal na bránu. Otvorila sa brána a Kulinovi klaňal sa otrok, ktorý koňa vzal a vo dvore sa stratil. Kulin vstúpil do domu, a po známej mu chodbe vstúpil do siene. V sieni na drahých kobercoch sedeli Turci, ktorí pijúc oblúbenú kávu, husté kotúče vypúšťali z čibukov svojich.

„Kulin,“ prihovril sa ku vstúpivšiemu k nim begovi jedon starec. „My sme mysleli, že si sa i ty stal Nazarenom.¹⁾“

„Nešpiň bradu prorokovu,“ odpovedal Kulin. „Eblisa búri sa nad Bosnou a ja zabľúdl som. I ti psi čierni v horách svojich dnes mlčia, a vyznavačov prorokových v spánku neburia. Allah, snaď sa blíži tvoj divan!“

Kulin sadol si a s prinesenou mu kávou i čibukom utísil sa jeho hnev.

„Spahovia,²⁾ začal hovoriť starec, „divan sa začína. Noc je strašná a náš divan má jej byť podobný. Viete všetci, že Stambul³⁾ sa spojil s kresťanmi.“

Po týchto slovách jedni v hneve svojom fajčiť prestali, druhí husté kotúče z čibukov vypúšťali.

„La illaha ill Allah,“ zvolali všetci.

„My nahye⁴⁾ naše odstúpiť máme psom a vstehovať sa z majetkov svojich.“⁵⁾

„Nikdy sa to nestane!“

„Prisahám na bradu prorokovu, že Nazarení v nahii mojej nepošpatia nohou svojou, zem prorokovu.“

„Džihad, džihad!“⁶⁾

„Smrť Nazarenom.“

S týmito výkrikmi dával divan svoje smýšľanie na javo. Poturčenci boli rozbesnení.

„Vojnič,“ volá jedon. „Tvoja brada múdrostou vonia a ty si miláčkom prorokovým, i v Kaabe modlil si sa triráz za moc prorokovu: hovor, mi radu tvoju poslúchať budeme.“

¹⁾ Kresťan. ²⁾ Poturčená šľachta Bosniacka. ³⁾ Carihrad. ⁴⁾ Okres, stolica. ⁵⁾ Stalo sa to pod sultanom Mahmudom r. 1832. ⁶⁾ Tolko čo válka za ochranu náboženstva.

„Vojnič, ty miláčok prorokov a postrach Nazarenov, hovor,“ zvolali prítomní.

„Džinovia mi zvestujú, že my psov v Bosne zničiť musíme. Nikdy pravoveriaci nesmie chrániť kaurínov, — a Stambul tých ochraňuje,“ začal Vojnič.

„Múdrost tvoja je drahšia nad slasti édenu,“ znela Vojničovi daná odpoveď.

„Každý beg¹⁾, kyaja²⁾, aga³⁾ nech povstane za vieru prorokovu.“

„Džihad.“

„Žiaden nesmie sa smilovať nad Nazarenmi a jich deťmi i ženami. Prorok nás opovrhol, že my s Nazarenmi jako s vyznavačmi prorokovými zachádzame.“

I všetci bili sa v prsia, i vyznávali viny svoje.

„V nahii Neretva je pes psov, Bukim baša,“ hovorí ďalej Vojnič. „On pluje do brady prorokovej a ochraňuje kaurínov. Viete, že pes, čo sa stane i vyznavačom prorokovým, zostáva len neverným psom. Taký je Bukim!“

Vojnič pozabudol, že slovami svojimi i seba i svojich súdruhov preklína; on zabudol, že dakedy i on bol Kresťanom.

„Nech Asrael⁴⁾ zničí Bukima, toho —“

„Asrael ochraňuje kaurov a nás ničí; preto my zničíme Bukima,“ povie Kulin. „On vezírove⁵⁾ rozkazy plní a Nazarenov ochraňuje. A kto je Bukim?! Tajný Nazaren, pes neverný!“

„Allah kerim,“ zvolali poniektorí, a hodiac čibuk o stenu, vyslovili súd nad Bukimom.

„Nikto sa tebe,“ hovorí Kulin k Vojničovi, „a tvojej múdrosti nevyrovná, preto že každé slovo svoje berieš z koranu. No, pri svojej múdrosti nepoznáš Bukima. Či vieš, že pri Krivici, v mojej nahii, Bukim každý rok pri kríži sa modlieva?“

„Smrť Bukimovi,“ zvolali rozvsteklenci.

„Nech nikdy v édene nedostane miesta! A aby ďalej nešpinil nahiu nerotvovskú: preto usmrtime Bukima. Povážte, ten pes opovážil sa poslať mi ferman⁶⁾, v ktorom mi

¹⁾ Knieža. ²⁾ Námestník bašov. ³⁾ Stotník. ⁴⁾ Anjel smrti. ⁵⁾ Sultán. ⁶⁾ Rozkaz.

oznamuje, abych sa i s vami neopovážil vydržiavať divan.“

Dupol od zlosti nohou Vojnič.

„Ten pes a lizáč kríža Isa Karsta?“¹⁾

„Spahovia,“ kričí Vojnič, „divan je ukončený. My sme prisúdili smrť ráji a jej Šajtanovi Bukimovi. Divan len vtedy vydržiavať budeme, keď Bukima rozštvrtiť dáme. Konajte verne vyplienenie ráje. Allah kerim!“

„Allah je veľký a Mohamed prorok Boží,“ zvolal Muezzin v minarete, keď Vojnič dopovedal slová svoje. Prítomní v divane uklonili sa a mrmlali: „La illaha ill Allah.“

III.

Poturčenci započali v nešťastnej Bosne pekelné dielo svoje.

Hlasy zvonov na kresfanských chrámoch a ohne plápolajúce po najvyšších vrchoch zvestovaly nebezpečenstvo, ktoré kresfanstvu Turci pripravili.

Bosniaci povstali!

Otcovia naprávali dieferdany,²⁾ mladíci utiekli do hôr, kde otvorili hajdúcke sbory.

K smrti odsúdený odrodilow šlachtou Bukim baša sedel v hrade svojom a díval sa na ohne po vrchoch Bosny horiace.

„Zase ste povstát museli, bratia nešťastní,“ hovoril sám k sebe Bukim. „Ti bezbožní spahovia vyliievajú krev vašu. Úbohý národ môj, — i v nešťastí si veľký. Slovom mojím potešoval som Ťa, a ty vždy si veril Bukimovi. Ty veril si, a ja ochránil som Ťa. — Teraz i ja v nebezpečenstve sa nachádzam a dľa vôle pomôcť ti nemôžem. Milujete Bosnu vašu, ktorú otcovia posvätili krvou svojou! Umieraš rod môj za Krista. Oj, Bože, Kriste, Svatica! Priznávajte sa k národu vám vernému, i neopúšťajte ho!“

Bukim sadol si na divan i dúmal. Po chvíli prežehnal sa svätým krížom, i hovoril:

„Tak povstanem, Sabina moja! Ja povstávam za bratov tvojich i svojich. Len popros Bohorodicu o zdarný výsledok v boji, ktorý podniknem za vieru jej Syna a vyznačov kríža sladkého.“

Bukim zatleskol rukami, a dnu vstúpil aga.

„Ali,“ povie Bukim k agovi, ktorý hned odišol.

„Pred bojom, v ktorom súčasniť sa mám, zjavím všetky tajnosti synovi svojmu. Ali, Ali!“ vzdýchol si baša a utíšil sa.

Do sieni vstúpil Ali.

„Otcé drahý, čo ma voláš?“

„Syn môj, sadni si a počuj ma.“

Ali sadol si k otcovi svojmu.

„Ali môj! Spahovia povstali proti Kresfanom. V Žule vypovedali i nado mnou súd — smrti.“

„Otcé, beda tým nevercom!“

„Dľa vezírovej žiadosti zničiť mám spahov, pred ktorými som ani ja nie istý. Boj to bude neistý, mňa v ňom smrť potkať môže.“

„Otcé.“

„Nebuď citlivý. Zlosť svetská najradšej nevinnosť zabíja. Počuj slová moje. Môj predchodca Mahmud baša, v jednom Ťažení na Bosniakov, zajaľ i mňa. Bol som vtedy dvánásťročný chlapec, i bránil som náš svätý kostol pred návalom Turkov. Zajatého privedli ma do tohoto hradu. Mahmud obľúbil si ma a miloval jako syna svojho. V rozličných tureckých rozkošiach zapomnel som na otca a rodinu, a poturčil som sa. Keď pri Sarajeve ochránil som život Mahmudovi, stal som sa jeho kyajom a prvým miláčkom. Po smrti Mahmudovej stal som sa jeho nástupcom. Jako baša porážal som spahov a Bosniakov, svojich bratov. Hriech tento mi Bôh pozdejšie odpustil. Keď na rozkaz vezírov pokojných Bosniakov pred poturčencami ochraňovať som musel, rozpomenul som sa na môj detinský vek a na Krista. Pri Krivaji porazil som spahov. Tam som oslobodil mnohých zajatých a k smrti odsúdených Bosniakov a — tvoju matku Sabinu. Sabina ma milovala, a zachránila dušu moju od zahynutia. Krivajský pop požehnal manželstvo naše, čo si tvoja matka žiadala. Ona porodila mi teba. Svätým k stom som Ťa ja opatril; pop to napraví. Keď si hovoriť začal, učila Ťa matka poznávať jediného Boha a jeho Syna; ona sa s tebou, keď si ešte prsia požíval, pred oltárom svätým modlievala. Keď

¹⁾ Ježiše Krista. ²⁾ Puška.

si už hodným chlapcom bol, umrela ti matka, drahá moja Sabina. Dľa jej žiadosti, pochoval som ju pri Krivici. Svätý kríž značí to miesto, kde telo matky tvojej spočíva. V kapličke modlievala sa matka k Bohu za seba, za mňa, za teba a — za svoj národ.“

Ali díval sa na citami premoženého otca. Mnohé milé tajnosti teraz poznával a v srdci jeho ozýval sa milostný hlas:

„Gabriela, ja som Kresťan.“

„Ali môj! Stal som sa znovu Kresťanom. Miloval som matku tvoju a milujem ju i dnes, preto jej drahú žiadosť: „chrániť Bosniakov,“ znovu idem plniť. Hrob matkin ti zajtrá ukážem.“

I objal syna svojho horúce Bukim baša.

„Otče môj.“

Bukim zvedave pozrel na svojho syna i pýta sa ho: „Si ty opravdivý Kresťan, Ali môj? Pravdu si vyznával devici pred oltárom?“

„Otče drahý.“

„Hovor.“

„Ja som Kresťan! Ježiša som vždy viac miloval, jako tureckého falošného proroka.“

„Pre našu bezpečnosť, hrať som musel úlohu nečestnú. Ali, od Stambula odhrnúť chcel som Bosnu I nemohol som prácu tú pre poturčencov vykonať. Ali, keď mňa nebude, s Bosniakmi osvobodíš Bosnu! To je môj závet. Ja aspon chránil som bratov našich pred spahmi, preto ma ti nenávidia. Len vždy bál som sa, že ty poturčíš sa, ale, chvála Bohu, to sa nestalo. V kaplicu modlitbu tvoju a Gabrielinu potvrdil som ja s „Amen.“ Prečo nezjavil si mi, že v zajetí držíš Kresťanku?“

„Otče, bál som sa o moju Gabrielu.“

„A jej nevinnosť?“

„Je čistá, jak laliža.“

„Dost, Ali.“

Ali vyprával otcovi, kde dostal Gabrielu a pod ktorými výminkami mu lásku prisľúbila.

„Pravá to Bosniačka,“ riekol spokojne Bukim. „Vyplníš jej žiadosti?“

„Vyplním, Trojjediný Bôh mi je svedkom!“

„Dobre! Ešte i druhé tajnosti ti zjavím. Pôjdeš so mnou na poturčencov. A Ty Kriste, smiluj sa nad nami!“

(Dokončenie.)

P o k l a d.

(Poviestka.)

Chodím po ľudoch. Raz už na mraku
V meste, ktorým sa prúd bystrý leje,
A hôr zeleň ho večná otáča,
Velkrásny sa mi palác vidneje.

Chvála Bohu! Tam niečo udelia.
Pôjdeš ráno a zohneš koleno,
Lebo tak vraví Kristus, Syn Boží:
„Klopte a bude vám otvoreno.“

Svitne. Idem. Tu ochotné ruky,
Muž tam, žena, starí i mladí
Končia pri speve, čo prácu sladí,
Stavbu i dávnej hodnú Hellady.

Palác vebne hor dvíha čelo,
Jak orol sily svojej vedomý,

A obe krydla vystiera, jakby
K ochrane, ponad susedné domy.

Odkryjem hlavu, kráčam ku kryľcu,¹⁾
A dovedám sa: kde veľkomožný?
„Tu niet žiadneho, dobrý človečik,“
Hlas mi odpovie tichý a zbožný.

„A či ten palác?“ „To bude škola.“
„Môj Bože! škola v sieňach paláca
V tomto železnom veku, kde sa len
Surová sila zlatom odpláca!“

A na môj podiv pýta sa jích viac:
„Čože hľadáte tuná, môj Iubý?“
I stojím už sried lúbezných mužov
A v obnosené odiatych šuby.

¹⁾ Kryľce = tornác, chodba, vechod do domu.

„Chodím po ľudoch, za milostiňou.“¹⁾
 „Sem, brat, na srdce. Žes biedny, vieme,
 No dať, krom chlebo-soli,²⁾ nám nejde,
 Lebo z almužien i my žijeme.“

„A z čoho Umkám staviate palác?“
 „Na to mi máme poklad.“ „Kde skrytý?“
 A čo kraj sveta, nech na pamiatku
 Mám z neho aspon peniažtok bitý!“

Tu sa muž vážnej ozve podoby;
 Postava jeho k zemi sa chýli,
 Jakby pod ťažou horkého chleba,
 A takto zneje hlas jeho milý:

„Náš poklad je nie v cudzej krajine,
 Ani na starých zámkoch vysoko,
 Ani v kaštieloch: ale je skrytý
 Pod nízkou strechou a to — hlboko.“

Nenajdú ho tam zálohobráči,
 Zlodej ho ztade ťažko ukradne;
 Nejaví sa on, len keď týknutie
 Čaroprútkov našich naň padne.

Máme troch vlastných: brata i sestry;
 Tak vysielame jich po pýtání,
 A s pozdravom na verných dávame
 Jim čarodejov týchto do dlani.

Z domu do domu idú pokrevní,
 A čaroprútom kde oni švihnú,
 Tam sa poklady z tajomnej hĺbky
 Na hosťolubé stoly vydvihnú:

Tu priemenisté perlové zrná,
 Hĺbky zase tam rydzieho zlata;
 Tu pri beliačku i skromná babka:
 Všetko od verných žertva to svätá.

¹⁾ *Milostiňa* = almužna. Slovo „milostiňa“ na východnom Slovensku sa užíva miesto almužny, povstavšej z gréckeho *ἐλεημοσύνη*. ²⁾ *Chlebosol* = pohostinstvo. V osadách Slovenských najmä od hradskej vzdialených, dosiaľ ešte žije ten krásny obyčaj, že prichodzieho núkajú chlebom a soľou.

Ba tolko lásky má ku trom rodným
 Bielcho domu syn a ľud hórny,
 Že i za nimi posielala dary,
 Zavítal už i „povoz srieborný.“

Na milodaroch tých velezrada
 A nevďaka ku vlasti neleží;
 Na nich plameňom jasným to horí:
 Viero- a rodoživot náš svieži.

Bo z tých pokrevných prvá je *viera*,
 Bez ktorej človek jako trestina
 Za vetrom z boku na bok sa kláti,
 I najmenšia ho bieda zohýna.

Jej neprevládny brat, to je *národ*.
 Keď každý jeho člen, jako v retazi
 Ohnivá, redno nezlomne drží,
 Ani pekelná moc ho nezrazí.

Tretia príbudzná jich je *otčina*.
 V jej lone matky nás odchovali;
 Tu sme trpeli; tu nám otcovia
 Za vieru, národ a trón padali.

A na mohylách tých bohatierov
 Prisahali sme vernost kráľovi:
 Aby pod jeho berlou i pre nás
 Už kvet svobody vykvitol nový.

Pod opaterou tých troch anjelov,
 Pod týmto krovom Tatier mladý kvet,
 Pestený vedou a krásovzormi,
 Znovuzrozený vyjde na ten svet.

A na jich to pokladu schránka,
Slovenské srdce, nám sa otvára;
 Krom Boha, jeho len *obetivosť*
 Tebou videné divy tu stvára.“

Dovetil. Hrdý na ľud Slovensky
 Žehnal ho s citom sladko-boľavým.
 Ja rodnou rečou zas v jednoduchej
Slovenské srdce poviestke slávim.

Nezabudov.

Slovanskí krásoumelci.

Podáva *Pavel Hečko*.

Prehovorivše posiaľ o umelcoch vo staviteľstve, rezbárstve, sochárstve, maliarstve a rytectve preslulých, pripadá nám i tých udat a predstavíť, ktorí v obore hudby nad iných vynikli. Vidzme tedy slovanských hudobníkov. A ponevác Slovania napospol talentom hudobným od Boha obdarení sú, ale nie všetci mali jednakú príležitosť tento krásny talent podľa požiadavkov vyššieho umenia v sebe rozvíť, budeme sa tu iba s hudobníky tých slovanských národov oberať, ktorí sa i v tom ohľade, jako vonkajším šťastím v tomto napomáhaní, preslávili, títo ale sú: Češi, Poliaci a Rusi.

Hudobníci českí.

Češi vynikali od jakživa a vynikajú až do teraz umením hudobným, pojímajúc sem nie len umelcov na nástrojoch hudobných výborne hrajúcich, ale i spevákov v harmonickom speve zbehlých. Už zo starožitných časov spomína sa veľký hudobník *Lumír*, na varyto, ktorý hýbal Vyšehradom, t. j. kniežacím obyvateľstvom Vyšehradu, potom *Záboj*, spevák povestný.

A že sa hudba na cirkevniiu a svetskú delí, v obydvom ohľade preslávili sa českí umelci, jejichž sláva by iste ešte viac bola srástla, keby sa hudba a spev u nich boly mohly celkom na národnom základe a v národnom duchu vyvynúť, čomu prekážaly však mnohé smutné osudy národa.

V cirkevnej hudbe stali sa povestnými:

Ján Simonides, rektor chóru na horách Kutných, † 25. Dec. 1587.

Lukáš Cibulovský, hud. učiteľ mládeže a skladateľ v XVIII. stol.

Ondrej Hammerschmidt, varhaník, skladateľ veľa vokálnych skladieb, preslul čo kontrapunťista; nar. v Mostu 1611.

Juraj Melzel v Týne, nar. 1624, † 1693, složil tak zvané „*Vesperas Cancrinas*“ a „*Sacrum Canonicum*“, ktoré prevedené skladby musel rozličným panovníckym dvorom v opisochoch zaslať.

Václ. Kar. Holan-Rovenský, varhaník a pozdejšie kapelník u sv. Petra a Pavla na

Vyšehrade, vydal veľký Spevník pod názvom: „*Kapla kráľovská, vokální a inštrumentální*“, r. 1693.

Z XVIII. stoloťia presluli:

Bohdan Černohorský, † 1740, vzdelav sa v Itálii, vychoval vlasti mnoho výtečných hudobníkov a položil základ škole, ktorú jeho vyučenec *Josef Séger*, po ňom najslavnejší, ďalej viedol, tento platil po dlhé časy za auctorigu v cirkevnej hudbe. A z tejto školy zase vynikli: *Myslivoček*, divadelní a komorní skladateľ, ktorý u Vlachov veľkú sensaciu vzbudil. *Ján Koželuh*, *Kopřiva*, *Kuchár*, *Votava*, *Skydáněk*, *Ryba* a *Vincent Mašek*.

Druhý po Ségrovi geniálny umelec v cirkevnej hudbe bol: *František Xaver Brixi*, nie len čo varhaník, ale i čo skladateľ. Geniálnosť Brixihov javí sa jako u Mozarta v neobyčajnej ľahkosti, s ktorou od prísneho slohu vo svetský prechodil, bez toho, žeby dobrý vkus obrazil, a v tom zvláštnom nebeskom dare, že v malom mnoho riekol a všade len rýdzu hudbu podal. Z každého thematu jeho vyskakujú iskry, ktoré nastúpením všetkých hlasov, jedným plameňom vyšľahnú.

Dvornia hudba pestovaná bola podobne horlivo, a síce najprv len v šľachtických, potom i v mešťanských domoch.

V hudbe tanečnej získali si povestné meno: *Cibulka*, *Štika*, *Diviš*, *Veeber*, a v novejších časiach sú nám známi: *Hilmar*, *Labický*, *Procházka*, *Svoboda*, *Lichmann* a iní.

V novších a najnovších časiach dobyli si zásluhy o hudbu: *Ján Vításek*, *J. Václ. Tomášek*, oba virtuósi na piáne, skladatelia a učiteľia hudby. *František Škroup*, skladateľ spevohier, riaditeľ spevohry v stavovskom divadle a usporiadateľ mnohých koncertov a hudobných akademií. *Alojs Jelen*, zakladateľ žofínskej akademie a skladateľ sborov a piesní.

Z. Kolečovský a *František Vogl*, čo skladatelia českých sborov sú v dobrom chýre.

O českej hudbe možno riecť, že je: pravá, rýdza, nežná, vnikavá, rázna a zdravá a preto jako ju biskup milevitánsky označil, prostá a bohumilá.

Hudobníci poľskí.

Že Poliaci sú od prírody k hudbe nadaní, o tom svedčia nie len kronikári a dejopisci, ale i jejich živost, spevavosť a starší i novejší rozvoj hudobného umenia u nich.

Zo starších hudobníkov sú nasledujúci pamätní: u Žigmonda Augusta kráľa hrali na organ: *Sobek* a *Pavel*, na gitaru *Maciek*, na harfu *Vloch*. Istý *Daniel* vynikal jako lútnista (*Lautenschläger*), *Balcerek* jako spevák, *Vojtaszek* jako bandurista.

Vo vyššej hudbe vyznačili sa: *Rehor zo Sanoka*, *Václav Szamotulski*, kapelník a skladateľ na dvore Žigmonda Augusta, *Šebastian Fulczyński*, učedník akademie krakovskej, *Jakub Lubelczyk* a *Martin zo Lvova*; *Krišt. Kikker*, *Adam Varka* a *Ad. Mosiążek* vzdelali sa v Ríme.

Diela theoretické písali: *Martin Kromer*, *Božek*; *Juro Liban z Lehnice* a *Ján Spangenberg*. Najhlavnejším skladateľom bol: *Mikuláš Gomolka*, potom výtečný hudobník *Stanislav Zajac* a *Vojtech Varka* (r. 1619) i *Jakub Nederland* v Krakove.

U Ladislava IV. vynikol čo hudobník: *Jarzembski*. Za Augusta III. vyznačili sa čo učitelia na klavíri: *Zańczyk* a *Kruska*, v Krakove žil skladateľ *Goląbek*.

Za Stanislava Augusta preslávil sa čo skladateľ opery: Slovák *Matej Kamieński*, potom *Vejnert*, *Štefani*, *Elsner* a *Karpiński*.

Vôbec čo hudobník preslúl: *František Lessel* a *Kozlovski* jako skladateľ a provo-

dzovať requiem. *Karol Lipiński* preslávil sa čo huslista, taktiež *Szymanovská*, *Chopin* bol výtečný pianista.

Roku 1831 mnoho hudobníkov opustilo Poľsko, menovite: *Orlovski*, *Klemczyński*, *Orda*, *Fontana*, *Soviński*, *Wolf*, *Kątskocci*. Jako virtuósi na gitare sa spomínajú: *Bobrovicz*, *Szczepanowski*, *Sokolovski*; klarinetista *Tropiański*, cimbalista *Guzikow*.

Vo Varšave sa vyznačili: *Dobrzyński*, *Vysocki*, *Brzowski*, *Novakowski*, *Krogulski*, *Nidecki*, *Nepilj*, *Baranowski*, *Jos. Vielhorski*, *Jenike*, *Noch*, *Ditrich*, *Kania*, *Stevich*, *Procházka*, *Łodwigovski*, *Karásowski*.

Na konservatoriume parížskom sa vzdelali: *Kątskocci*, *Vienaskovci*, *Niedzelski*, *Táborovski*, *Mikuli*, *Vernik*, *Janicki*, *Biernacki*, *Krzyżanowski*, *Lotto*, *Łada* a iní.

Vo Vilne pracovali: *Moniuszko*, *Kazyński*, *Miladovski* atd.

Zo Lvova vyšli: bratia *Dopplerovci*, *Servaczyński*, *Mikuli* a iní.

Z Krakova: *Kratzerovci*, *Studinskocci*, *Krzyżanowski*.

V kompozícii dostávala vreh lyrika, a také piesne skladali: *Komorovski*, *Vojkovski*, *Moniuszko*, *Teichmann*, *Troszel*, a za najnovšej doby: *Madejski*, *Duniecki*, *Żelński*.

Na opere poľskej pracovali: *Danse*, *Brzozowski*, *Moniuszko*, *Dobrzyński*, *Martin Miladovski* a *Jasiński*.

Na teraz jesto už i vo Varšave hudobný ústav.

(Pokračovanie nasleduje.)

Nad smrťou Sládkoviča.

Puknite sa žiaľom vy tatranských
Žúl bezcitnosrdcie útroby!
Zahalte sa v smútku ozdoby —
Hole širých krajov všeslovanských!

Rozkývaj sa v ruchoch velikánskych
Veľký Ivan z dávnej hniloby!
Zahrm svetom horké žaloby,
Až sa ztrasú cédry hôr libanských!

Oznám v kvílnom, bleskoprudkom letu
Stratu, ktorú nám nadelily
Kruté losy, — slavianskemu svetu;

Nech zaplače kojné pacholíca,
Zaplače i stavec zletilý,
Že už viacej nenie — Sládkoviča!

Ty Urpínu, po jehožto kvetných
Stráňach v chlapectve som skákaval —
Tu maliny, bukvu sbieraval,
Tam v ozvenách kochal sa kľvetných;
Či už z kvietkov tvojej prepočetných
Kvetny žiadny nepozostával,
Ktorýby mu bol lieku podával
Jemu vo zápasoch smrti hnetných?

A vy vody čudotvorné, liečne,
Vihne, Sliachu! či už vaše večné
Moci vytuchly a ustaly?

Že ste do žíl najvýtečnejšieho
Z našich synov žitia znoveného,
By dial vrelo, naliať nezaly?

Bože, Bože! čo že bude s nami,
Keď nám vodcov bereš slovutných?
Troje bojov na nás ukrutných
S hroznými nalieha útiskami:

Tu sok na nás rozplazuje tlamy
Zatvrdilý v hriechoch ozrutných,
Tam zas vlastních synov urputných
Odrodilost premôcť máme sami;

Ba čo viac i vlastniu v úzkosti
Tej zúfalosť k rezkej činnosti,
A k víťazstva sláve priviesť sluší;

Ach, čiže nás ruka uchopí?
By sme z tej vyviazli potopy. —
Keď je u nás málo veľkých duší?!

Neleť od nás, neleť pevče milý!
Jehož pieseň lotrov zrážala,
Odpadlíkov k svojim vracala
A ochablým stužovala sily;

Veliký za Tebou národ kvíli,
Bo kam Sláva rod svoj zasiala,
Všade lýra tvoja zvučala, —
Neleť od nás pevče ušlachtilý!

Ale darmo! zraziv putá tela,
Duch Tvoj zbožný tam sa poberá,
Kde ho rozkoš slávy čaká skvelá;

Lež, ach! v tejto biednej vlasti bludu,
Pustá po Tebe tu medzera
Ktorú slzy roda kropiť budú!

Avšak nezúfajme, bratia drahí!
Nám je ráznosť obra potrebná;
Nech neškrečí závisť úsklabná:
Že sme už tak dobre, jako nahí.

Zpustí plášť svoj Sládkovič nás blahý —
Obmäksí ho túžba prosebná —
A plášť zdvihne ruka ohebná
Elizea z Božlačistej dráhy,

Nimž on more našich útrpností,
Bôlnych krívd, a tisíc zlotrilostí
Páchaných nám vrahom, rozrazí,

Aby ľud náš lubý, ujarmený
Po suchu bol k sláve prevedený:
Kto sa neopúšťa — víťazí!

Eudovit Žello.

Malkotenti.

Historická povest od Sam. Tomášika.

I. Útek.

Bolo to roku 1671.

Tichá tmavá noc pokryla švarné kraje
hornieho Považia. Myslel bys, že svet vymrel;
no ináč bolo tomu!

Známý cisársky jenerál Spork obliehal
Tökölyho zámok Lykavu.

Ticho bolo široko ďaleko.

„Kto tam,“ zvolala zrazu vojanská stráž,
i prerušila tú zdanlivú tichosť nočnu.

„Dobrý priateľ,“ znela odpoveď dôstoj-
níkova. „Dajte pozor, čo chvíľa bude poľnoc.
Celý tábor pohružený je v sladkom spánku,

aby sme sa posilnili ku krušnej práci, ktorá
nám na úsvite nastáva. I dajte dobrý pozor,
aby nám z toho odbojného hniezda ani len
živá myš neušla.“

A zase nastala tichosť hrobová; len z času
na čas počuť bolo v dialke volanie stráže.

„Myslím,“ riekol dôstojník k svojmu pod-
dôstojníkovi, keď už boli temer všetky stráže
prehliadli, „myslím, že tie porúchané hradby
neodolajú našemu útoku.“

„Len nech zahrnia dva-tri výstrely z ne-
ktorého našich väčších diel, a tá hromada

skál zrúti sa i pochová vo svojich rumoch každú odbojnú dušu,“ podotkol poddôstojník.

„Ani nám viac strielať netreba, len s holoú šablou popreskakujme tie rozvaliny hradieb i zrúbajme tých lotrov do až posledného.“

„Naši chlapi nedajú ver nikomu milost! Ja sa len divím, keď už ten starý Štefan Tököly, bývalý mocný spojenec Vešelínov zomrel, prečo jeho syn Imro, to pätnásťročne chlapčisko, zavčasu nehľadal milost a odpustenie u cisára, ale dosiaľ sa protivíť opovažuje. Veď niečo už nijakej preň cesty, ni nádeje na vysvobodenie. Neujde myš z pasce, keď sa vrchnák na ňu prichlopil. Odbyla mu už hodina!“

„Pane dôstojník,“ riekol jeho sprievodca, „mne sa tak vidí, jako čoby sa tam v dialke nejaká postava ľudská pohybovala!“

V skutku i ja dačo pozorujem. Len ticho, treba sa najskôr presvedčiť, či ide von zo zámku, či do zámku.“

„Mne sa zdá, že ide práve ku studienke. Obklúčime tú nočnú obludu, neujde nám.“

Pod zámkom bola studienka, na ktorú i vojaci Sporkovi i ľudia z blízkej osady na vodu chodievali.

Pred samým úsvitom priblížila sa k nej ženská postava i načierala do krčaha vodu. Z nenazdania obklúčila ju vojanská stráž a poddôstojník zvolal silným hlasom: „Kto si?“

„Ach, Bože môj,“ zvolala ženská, „jako som sa predesila, všetká sa trasím.“

„Tys' prišla na výzvedy do nášho tábora? Hovor, kto ňu sem poslal, zkaďe si?“

„Ach, ja ubohá dievčina, ešte že na výzvedy! — Veď som ja tu z blízkej dediny Lykavky Zuzka Dovalovie, i prišla som môjmu chorému otcovi po čerstvú vodu, bo sa mu z nej zažiadalo, a hovoria naši ľudia, že táto voda i z choroby lieči. Vo dne bych sa bála sem medzi vojakov prísť, preto som prišla za zorničky.“

„Veď si hádam vedela, že tu naše vojsko jak vo dne tak i v noci taborom leží? Prečo si sa opovážila nočného času sem sa prikradnúť? Tys' podozrelá osoba, my ňu neprepustíme, pôjdeš s nami, napred stúpaj!!“

„Ach smilujte sa nado mnou, páni vojaci a prepustte ma ku chorému otcovi, ktorý na

mňa čaká, alebo ma odprevadte do blízkej dediny, aby ste sa tak na vlastnie oči vaše presvedčili, že pravdu hovorím.“

Jako sa mi zdá, tys' ešte veľmi mladá dievčina. Kolko ti rokov?“ pýtal sa jej dôstojník, ktorý práve prišiel.

„Moja krstná mať od Ondrejov hovoria, že mi je práve na Jána pätnásť rokov. Moja drahá mať už od piatich rokov v zemi hnieje a otec mi chorý leží i nemá okrem mňa nikoho, kto by sa o neho postaral a jeho opatril.“ Tak hovorilo dievča i pustilo sa do usedavého plaču.

„No neplač, dievka moja,“ tešil ju dôstojník i hladil jej dlaňou uplakané líce. Nič sa ti zlého nestane, jak pravdu hovoríš, o čom sa lahko presvedčíme. Lykavka je tu na blízku. Odvedte ju pane poddôstojník s jedným vojakom od stráže až ku jej otcovi do dediny; lebo i tam máme predstráže a istotne by ju i tam stavili a divno veru, že ju sem idúcu nepozorovali. Jak pravdu hovorí, oddajte ju otcovi; keďby ale bola luhala, privediete ju nazpät do tábora, a potom jej beda!“

Poddôstojník s jedným vojakom vzali ju medzi seba a viedli do dediny, keď sa už briezdiť počínalo. Prišli medzi humná. Poddôstojník chcel dievčatu lepšia do očí nazrieť, i potkol sa na skalú, i vystrel sa jako bol dlhý. „Hahaha, ver sa vám stalo, jako ste zarili nosom do zeme,“ smial sa vojak. I zohol sa a zodvihol ho, podávajúc mu ešte kalpak, ktorý bol stranou odletel.

Poddôstojník obzrel si ranenú ruku i zahrnel: „Jako čoby okovaná strela bola do mňa uderila, tak ma to hodilo o zem. Ale — — hrom a peklo! . . . Kde je to dievča, kam sa podelo?“

„To nám na môj hriešnu dušu zmizlo ani gámfor!“

Volajú, hladajú, všetko darmo. Dopytujú sa po dedine na ňu i na jej otca, nikto ho neznal, nikto ju nevidel a tak zahanbení, a rozmrzení vrátili sa nazpät do tábora.

Len čo sa rozvidnelo, už hrmely všetky delá a mažiare Sporkove na proti Lykave tak úzase, až sa zem zatriasala a dunčanie odrážalo sa od skalísk Kriváňa po celom Liptove. —

Zámocké delá vždy slabšie a slabšie odpovedaly, lebo tam už bol nedostatok prachu, a delá ležaly z väčšej čiastky porúchané, chlapy postrielení. Zámok zahalil sa temným, hustým kúrom, z nehož vyšlahoval s praskotom červeno-ruďý plameň. Nikto viac nepomyslel na hasenie požiaru. Junač Liptovská, ktorá s podivuhodnou bohatierskou srdnatosťou a s húževnatou vytrvalosťou tak dlho oproti tolkej presile bránila tie skaliská Lykavské, majúce teraz už istý a skorý pád zámku pred očami, sobrala sa do hromady, v prosriedku zástavu Tökolyho i oduševňovala sa vospolok hrdinskými rečami ku statočnému poslednému odporu, aby i v páde svojom zachovala vojan-skú česť a slávu a nepriateľ aby draho kúpil víťazstvo svoje. I so zbrojou v ruke čakala na útok Sporkovho vojska. A netrvalo to dlho, i prestala strelba, i z tisíc hrdiel zavznelo: „Hurrah, hurrah!“

A jako povychrice, valilo sa nepriateľské vojsko oproti zámku, s holými šablami a napanutými pikami preskakujúc porúchané a rozvalané hradby. Mužstvo posádky vypálilo svoje poslednie nábitky a vrhla sa so zápolom a nezlomnou bojachtivosťou na valiace sa čaty nepriateľské. Nastal tuhý zúfalý zápas, strelba pušiek, brinkot mečov, z ktorých sršaly iskry, klanie a vraždenie na všetky strany.

„Rúbajte, bratia, smrť vrahom našej svobody!“ volali Tökolyho náčelníci.

„Nikomú milosť, bite odbojníkov, nedarujte život ani jednému!“ odvetili na to Sporkovi dôstojníci. Tomuto zlomila sa šabla, i dal sa s pästou a zubami do protivníka. Jedni hrozne kliali, iní pod ťažkými ranami stonajú, s bolastným výkrikom padali na zem, smrti do chladného náručia. Poslední potykajúci sa, brodili sa v krvi ľudskej. Konečne po dlhom krutom zápase, vojsko Sporkovo dobylo i posledniu baštu, a tých, ktorí sa poddať nechceli, bez milosti dorúbalo, ostatných ale zajatých odvieďli do tábora a vsadili do pút.

Nadarmo hľadali po všetkých kútoch zámku mladuškého pána Lykavy, Imricha Tökolyho.

Jedon na smrť ranený dôstojník vyjavil, že Tökoly práve pominulej noci pred samým úsvitom v ženských šatách preoblečený, zmizol zo zámku.

„Môžte si ho hľadať,“ riekol zomierajúci, „ale my sme vám pokazali, jako vedia Slováci bojovať. I Spork bude pamätať na Lykavu! Hurrah Tökoly!“

To byly jeho poslednie slová a — skonak.

Jakonáhle sa o úteku Tökolyho Spork dozvedel, hned rozposlal tlupy jazdcov na všetky strany, ku Ružomberku, i ku Mikulášu; ku Nem. Lupči i do Oravy, aby ho s najvätsou pilnosťou sledili, sľubujúc velikú odmenu tomu, kto by ho buď živého nazpäť dovedol, alebo aspeň jeho hlavu.

Povážlivý chýr o páde Lykavy preletel chytro hore dolu celým Liptovom od konca do konca.

Nastal všeobecný zmatok a strach i trápivá neistota o budúcnosti, obzvláste medzi vyšším zemänstvom, ktoré bolo viac menej zapletené do odboja Vešeliňovského. Najvätsí strach bol po blízkych osadách okolo Lykavy, kde už bez tak počas obleženia zámku Sporkovi vojaci mnohé násilenstvá a krádeže porobili, teraz počas úžasného útoku a dobitia zámku všetci obyvatelia, chlapi, ženy, deti, starci utekali na hory, vláčiac na chrbte všelijaké svoje háby a majetok a vyhánajúc dobytok do hôr. Báli sa, že Sporkovi rozzlobení vojaci i okolité dediny páliť a rabovať budú.

Jedno dievča práve v dedine Liskovej vyhánalo za druhými so strachom svoju kravičku, ktorá sa z poza dediny domov vždy behom vrátila.

Dievča nevedelo si s ňou rady i plakalo. I príjde cudzá pcestná dievka ku nej.

„Ja ti pomôžem do hory vyhnať tvoju kravičku,“ tešila ju. „A kdeže sú tvoji rodičia, bratia, sestry, že si tak samotná?“

„Tí sú už s dobytkom a náradím v hore, ja som sa ale vrátila pre túto kravičku, ktorá mi ujšla domov.“

„A či máte ešte dačo v dome, čo by bolo treba zachrániť?“ zpytuje sa cudzie dievča.

„Veru máme ešte tam všelijaké háby a šaty, i otcove i bratove.“

„No podme teda k vám; veď ti vojaci, čo všetko rabujú, ešte tak skoro neprijdú.“

Šli teda do domu a to cudzé dievča našlo hned i krpčoky i chološne i opasok, ba i halienku a klobúk, ktoré práve priliehali

na parobka asi pätnásť ročného. Pokým sa domové dievča plačúc s kravou nahaňalo, oblieklo to cudzie jej bratové šaty, vzalo sekeru do ruky a išlo z dediny ďalej cestou k Mikulášu. Jako ide cestou, počuje za sebou dupot koní a tlupa Sporkových dragonov dohoní ho.

„Zkade si chlapče a kde ideš?“ zavolal jedon vojak naň.

„Ja som paholok žida Abraháma z Mikuláša. Predal junce jednomu sedliakovi bez peňazí, nuž som ho chodil upomenúť, aby zaplatil, lebo že ho dá na právo; ten sa ale vyhovára, že nemá, aby mu počkal!“

„A či si nevedel, alebo nečul o dievčati, ktoré ušlo z Lykavského zámku?“ spytujú sa ho ďalej vojaci.

„Ba veru hovorili dačo ľudia, že dákosí dievča odviazalo plť na Váhu a tak sa preplavilo na druhú stranu rieky, i pospíechalo vraj v tú stranu ku Nem. Lupči.“

Vojaci poradili sa medzi sebou a prejdúc cez Váh, uháňali eivalom k Lupči.

V Mikuláši bol zemän, ktorý v tomto všeobecnom strachu a zmatku neztraťil svoj obyčajný, veselý rozmar. Volali ho obyčajne len Lišajom, že mal od svojho narodenia veľký lišaj na čele. Tvár jeho bola, jako čoby čerti boli na nej hrach mlátli.

Jednoho odopoludnia vyšiel Lišaj za mesto na prechádzku popri cigánoch, s ktorými žarty vyvádzať bol zvykol.

„Ale pán urodzený, kdeže ste boli, že sme vás tak dávno nevideli?“ pýtal sa ho cigán Ferko, ktorý bol práve z trhu viacej koní dohnal.

„A ty Fero, čo že si počneš s tými devkami?“ odpovedal otázkou Lišaj.

„Len ša prižrite,“ riekol cigán, i pochytil do pravej ruky kladivo, do ľavej veľký, hlavatý kliniec, priložil ho slepému sivkovi ostrým koncom na čelo a uderil naň kladivom tak silne, že mu ten ostrý kliniec na jedon úder vrazil do čela. Kôň sa skydol na zem.

„No, či je to nie po majšteršky?“ hovoril cigán.

I priložil ten kliniec druhému koňovi na čelo a rozohnal sa kladivom. Na Ferkovo nesčastie ten druhý kôň na jedno oko ešte videl a práve v ten čas, keď sa Ferko rozohnal, vyhodil hlavou a milý cigán na miesto klinca udrel sa po prstach, tak že od boľosti kladivo odhodil a poskakujúc do kola a beďákajúc, ofukoval si prsty.

Lišaj smial sa, až sa mu brucho triaslo.

„Nevieš ty Fero,“ hovoril mu, „tvoje remeslo; ja fa ale naučím! Vezmi sekeru a zo

štiepy dreva okreš paloš, rozrež koňovi nožom kožu na prsiach, a potom mu vraz ten drevený paloš celou silou cez plúca až do srdcovej komory a vytrhni ho von odrazu. Každý kôň sa ti zrúti, ztečie náhle z krvi a je po ňom.“

„Pán urodzený,“ odsekne s hrdosťou cigán, „keď ša vy na to remeslo dáte, tak môžete kľať palošom; to je po žemanský, ale ja len kladivom, a tej devle, čo vidí, zahodím svoju gubku na oči, aby

nevidela môj mlatok.“

„Už je to darmo, keď Pán Boh cigána stvoril, dal mu do jednej ruky kladivo, do druhej kliešte,“ doložil Lišaj.

„A anjelicovia mu žahrali na hušliach!“ ohlásil sa Ferko. „Pamätajte, že i moje detnie deti tak vám pánom budú na hušličkách prehrávať, že vám od radošti budú žilky škákať, a budete im peniaže šypať jako plevy!“

Medzitým čo sa Ferko i s druhými cigánmi okolo svojho remesla mal, priblížil sa Lišaj ku kolibe, kde práve stará cigánka halušiek bola navarila. I vykydla jich na veľkú misu, a len čo sa obrátila chrbtom a hladala varečku, vytiahol chytro Lišaj dačo zo svojho vrecka, i strčil rukou hlboko do misy medzi halušky. Odišiel stranou, i sadol si neďaleko na pažiť. —

JOZEF DOBROVSKÝ.

Cigánka zavolala celú početnú rodinu k haluškám a všetci dali sa do jedenia. Keď už asi do polovice misy halušiek bolo ubudlo, zpozorujú cigánčatá, že sa medzi haluškami dačo živého pohybuje a silou na svetlo dvihá. Zrazu vyteperí sa žaba hore na halušky a utierajúc si zalepené oči od cesta, zakrká — a všetci cigáni, cigánčatá, jako čoby bol hrom medzi nich udrrel, s hrôzou poskákali na stranu, zazerajúc krivým okom na Lišaja, ktorý sa celkom nevinným staväl, jakoby sa bol opravdivý zázrak prihodil. Keď sa mu konečne pošastilo hladkými rečmi utíšiť cigánov, prehovoril ešte starú cigánku, že si vysadla na jedného koňa, ktorého ostatní z miesta fahali a tiskali. Na blízku bola veľiká mláka a Lišaj prijdúc až ku samému koňovi, náhle sa plecóm zaprel do neho, i zútil ho spolu i s cigánkou do velikej bariny; ale sa zaraz i na útek dal, lebo cigáni všetci rozpajedení, pochytali mlátky, hrudy a skaly, i bežali za ním, hrešiac a nadávajúc mu:

„Či ste vy žeman, vy ste len taký carha!“

V tom okamžení kráčal cestou mladý parobok. I okrikol cigánov a pozvrtajúc sekerou rozohnal jich, ktorí ustavične len hrešili a vyhrážali sa pestami a mlátkami.

Lišaj vykladal cestou do mesta svojmu mladučkému ochrancovi:

„Vidíš chlapče, jakí to nevďační psi, ti parahúni. Čo som im ja v živote dobrého narobil. Len nedávno pochovávali cigánča a rektor jím ho nad hrobom nechcel prežehnať, kým mu vraj offeru nedajú: i tvrdil, že jich to cigánča po smrti bude chodiť mátať. Cigáni sa vyhovárali, že nemajú peňazí, ale keď jich rektor ujistil, že prijme i klince, bežali domov a potom všetci i mladí i starí nabádzali mu nad otvoreným hrobom klincov do vystretého klobúka. Ja som tomu rektorovi ku tej ofere poslal ešte pintu vína — a čo mám z toho? Na Vianoce mi prijde cigán Fero čestitovať a ja ho oslovím; no povedzže už dakedy dačo múdreho. Tu sa ti on dá do perrorácie a začne; „za zahrada mi stoja tri krále, čo Krista ukrižovali!“ — No, veď je to za vins, a či ozaj z tvojej kotrby pošiel!“

„Ale pán urodzený, čo sa vy teraz len tolko len zapodievate s tými cigánmi, keď je krajina v najväčšom nebezpečenstve?“ tázal sa ho neznámy šuhaj s nevoľou.

„A čo mám robiť, keď teraz hlava uhorského zemäna neplatí viac, jako makovica?“

„A či viete, že Lykava padla?“

„Znám, veď Sporkovi dragóni dopytujú sa už tu v Mikuláši na mladého Tököliho, ktorú jím, vraj, uskočil; vypísali i odmenu na jeho hlavu.“

Neznámy zostal zarazený, nevediac, či má ďalej ísť a či sa vrátiť. Lišaj meral ho okom od hlavy do paty, i pošopol mu do ucha:

„Poznám vás!“

„A či chcete ma zradit?“

„Nebojte sa,“ podával mu Lišaj ruku, „na moju zemiansku česť a vieru vám slubujem, že vás mojim životom do poslednej kvapky krvi brániť budem. — Ale poďme do môjho domu!“

Viduc do domu, rozposlal Lišaj hneď svojich domácich, a keď boli o samote, pochytal Tökölyho, lebo on to bol, za ruku hovoriač:

„Lykava padla. No, vďaka Bohu, že ste aspoň vy so životom ušli; všetci sme vás už za ztrateného držali. Tejto noci pospíte si u mňa, ráno pred úsvitom odprevadím vás ďalej na bezpečnejšie miesto. Tu by vás ľahko vyslediť mohli, a to by bola i vaša i naša záhuba. Pýtam sa vás len dôverne, kam by ste sa teraz chcel obrátiť?“

„Ja bych si želal, bych čím skôr do Sedmohradska ku Abaffymu dostať sa mohol.“

„Teda pôjdeme do Siksavy junčovinu kupovať, a z tadiaľ obrátime sa ku Tise; alebo vás vezmem sebou do Kežmarku a ztadiaľ prejdeté do Poľska — a tak ku Abaffymu.“

Tököly doložil, že mu Kežmarok najbližšie padne a rádby ešte zhladnuť ten svoj zámok, v ktorom sa r. 1656 narodil. Domový pán porobil potrebné poriadky hneď z večera. a okolo polnoci, keď kohúti spievali, s Tökölym, za jeho pohoniča prestrojeným, uháňal hore Liptovom do Spiša.

Dobytie Lykavského a na to i Muránskeho zámku zapríčinilo náramne veľiké pre-

desenie v Liptove, v Gemeri, Zvolene i po celom Horňo-Uhorsku. Vyššie zemianstvo triaslo sa strachom pred vychýreným cisárskym vodcom Sporkom a jeho druhými jenerálmi: Koppom, Spankauom, Caprarom a Karaffom. — Kto môhol, hľadel útekom ochrániť sa, a jedni na Lúčky cez Oravu, jiní na Pribylinu cez priesmyky Tatier, alebo na Kežmarok, zase iní na Prešov a Bardejov, všelijako preoblečení, zkušujúc mnohé dobrodružstvá a trampoty utekali do Poľska, kde jich šľachta poľská pohostinne a priateľsky prijímala.

I pod krátkym časom nashromaždilo sa mnoho emigrantov Uhorských v Poľsku. Ti, ktorí sa doma ukrývali, boli z väčšej čiastky kroz špehuňov skoro prezradení a zľapaní. A cisársky jenerál Kopp, ktorého s čiastkou vojska bol tu Spork zanehal, tým cieľom, aby nespokojencov na úzde držal, a vinných prísne trestal, ukrutne zúril naproti všetkým, ktorí padli do podozrenia, že boli usrozmenní so sprisahancami a odbojníkmi. I stíhali každého, kdekoľvek a jakokoľvek sa jich zmocniť mohli; vodili jich pred vojanský súd, mučili a trýznili bez všetkého milosrdenstva, ba i samú pokutu smrti, kroz ukrutné, neludské vynálezy, jako najvyššie zostrit sa usilovali, tak že daktorí boli i križovaní, druhí na kusy rozsekaní, lebo na koli nastrčení, lebo v kolese dolámaní. I Koppove vojenské exekúcie hrôzou a ošklivosťou naplňovali mysle i srdcia divákov.

Koppovi vojaci, nedostávajúc riadne svoj žold, lúpili zemänov i mešťanov, i brali násilne, kde čo našli. Jenerál prehliadol všetko z nezávislosti naproti Uhrom. A oni nebojac sa trestu dopúšťali sa zo dňa na deň vždy väčších výstupkov, krádeží a všelijakých hanebností na proti pokojným obyvateľom. Táto zaslepenosť a neludskosť jenerála Koppa, nie že by bola utíšila zbúrené mysle, no rozplamenovala jich viac a viac, čím počet nespokojencov zo dňa na deň riasol, ktorí na vzájom, kdekoľvek mohli cisárskeho vojaka pochytit', tými najukrutnejšími mukami ho dokatovali a umučili.

Tak zachodili s občanmi v stolicach nimi obsadených i ostatní jenerálovia vojska cisárskeho jako Spankau a Schöning, knieža z Holšteinu. Všetci tito vyberali daň násilne od poddaných i od zemänov a zaviedli všeobecný popis obyvateľstva. Ba Spankau donútil Gernerčanov, že až na ďaleké pevnosti do Sanderova a do Tokaja museli vozit' pre vojsko potravu a na tisíce ludu po celé mesiace bezplatne hlboké priekopy kopať, násipy robiť, hradby a bašty opravovať boli donútení.

No, ni Turci neprestávali sužovať a nátlisky robiť zo svojich zámkov na všetky pohraničné a v jich susedstve ležiace stolice. Tu vyznačoval obzvláštne pohlavár turecký v Jágri, ktorý s s veľkou prísnosťou a hrozbami požadoval od samej stolice gemerskej obežníkom v tureckom jazyku písanom, štyridsať mariek zlata, jako ročitú daň. I prikázal, aby sa z osady Hanavy, všetky zemianske panie a paničky, o ktorých sličnosti bol dopyčel, pred nim v Jágri ustanovili, aby si pre svoj a ostatných pašov hárem povyberaf mohli, ktoré by sa im zazdaly. Nestydatú a hanobnú túto požiadavku stolica gemerská len s mnohými prosbami a darmi trápne od seba odvrátiť a pašu uchlácholiť mohla.

Úbohý lud bol v tom čase v hroznom položení. I nenie divu, keď rozhorčenosť občanov vystúpila konečne na najvyšší stupeň a mnohého srdce prekypelo žľou. Jedni v divokej rozľobenosti svojej zatínali pästi a s iskriacimi očami, s hroznými kliatbami prisahali pekelnú pomstu svojim trýzniteľom; iní v tupej zúfánlivosti preklínali deň svojho narodenia, hromžiac, že sa jim už konečne zhnusil taký život, ktorý sa vraj vyrovná mukám pekelným. Ano mnohí s bohorúhavou zúfánlivosťou volali:

„Keď sa nebo nad nami nezluteje, my sa s peklom spojíme, a čertovi sa zapíšeme! nech nám len zpomáha!“

V takom stave nachádzala sa naša milá vlasť, drahý náš národ slovenský!

(Pokračovanie nasleduje.)

K práci.

Jak je skvelá, radostí plná
Budúcnosti slavskej hviezda! ...
Nuž zvrí, zašum Slavianstva vlna!
Prebudte sa — orlov hniezda!
Sytniansky z Chomiakova.

Vo spánku zimnom Tatra si hovíe.
Smeravená tuhým mrazom,
Necíti úder, ktorým zničí ju
Hodlá biedna zbojnič razom.
A bielou hlavou ani nekývne,
Keď nad ňou krđel kolesá
Krúti jastrabov, keď v oči doβά
Ju, — tiež necíti a nehne sa.
Necíti vlkov to strašné vytie,
Nie výchrov divých to vlnobítie . . .
To je driemoty prílišná miera,
Koniec životu — ona umiera.

A také hlasy svetom sa nesú,
Umieračkom už jej zvonía.
Jej deti vería tým svodným hlasom
Miesto kriesiť — slzy ronía.
Málo kto dáva liek jej k posile,
Málo kto má sa k pomoci;
Všetko sa ženie ta v cudzie dvory
Za ziskom . . . biedni otroci;
Oni sa bojá vysúkať ruky,
Činy pre nich sú pekelné muky;
Pokladov hŕby, časná dobrota:
To túžba jejích, to cieľ života.

Oj detvo Tatier, to nesmie viac byť,
Bys mať vlastniu opúšťala,
Bys za judášsky groš ju zradila,
Cudzím svetom v žertvu dala.
Veď ona žije! Horky umiera,
To svet len tára mámvivý,

By ťa odcudzil, by mocou Tvojou
Zhubil ju nepriateľ divý.
Never, no zmuž sa a maj sa k činu;
Ostaň jej verným slovenský synu;
Ona sa vskriesí a sbujnie zase,
Ona sa zaskvie a v sláve a kráse.

Pozri len, pozri, brať moja drahá,
Hen v tú stranu ku východu;
Tá žiara krásna v farbách rúžových
Veští nám blízku svobodu.
Či slyšíš krđel mohutných šumot
Sokolov zo štyr strán sveta?
Ti k nám spechajú; keď razom prijdú —
Po biedach našich je veta!
Bude to surma, jaká nebola,
Keď oni stanú do nášho kola;
Svet hrôzou sbladne a na kolená
Padne pred silou brati Slovena.

Tak maj sa k činu, pracuj, a — pracuj,
A zas len pracuj, Tatier rode,
Bo prácou vlastnou, a vlastnou osvetou
Najdriev príjdeš ku svobode!
Brať tvoja — tá len bude pomáhať,
Ty budeš vodcom v otčine;
Jak k dielu spásy sám sa nechytíš,
Vítazstvo teba sa mine.
K práci! brať nám už ide k pomoci,
Buďme vítazi a nie — otroci:
Mor ho! hodina žitia udiera, —
Heslom našim buď: *vlast, národ, viera!*
Adolf Scätopluk Oswald.

Ján Kalinčák.

(Podobizeň na str. 1.)

V dobe našej neprestávajú zavznievat boľastné hlasy našimi Tatrami. Teraz, v časoch týchto ťažkých, v časoch najväčších našich prekážok a jarabých, klamných nádejí, teraz keď tak veľmi potrebujeme výtečných síl, aby sme z tiseročných rumov zapadlú našu osvetu a slávu vyviešť mohli na úslnie sveta, mužne a vytrvale vspierali sa oproti náš národnej i kultúrnej život pohltiť chcejúcej sedmohlavej sani, — teraz bere nemilosrdná Morena z kruhu nášho mužov, jakých sme dávno, dávno nemali, jakých v najbliž-

šej budúcnosti s istotou očakávať skoro nemožno. Do prvého radu týchto náčelných bojovníkov za národný náš život a kultúrny rozvoj najme na poli krásoumnej literatúry patrí r. 1871 dňa 10. júna zomrelý prvý náš romanopisec *Ján Kalinčák*.

Neznám dôstojnejšieho pomníka pre slavných mužov, jako keď meno a blahodajné skutky jích celý národ v srdci svojom prechováva. I nie div, keď v prvom čísle časopisu nášho stretá sa syn a dcéra slovenská s milou podobizňou a stručným životopisom muža tohto, ktorý i mladuškého „Orla,“ dvádnásť rokov v žulách tatranských zakliateho a driemajúceho, odkiaľ k novému rezkejšiemu letu, by slovenskou poviestkou a spevom budil k účinnému životu svet slovenský.

Ján Kalinčák narodil sa dňa 20. aug. r. 1822 v H. Záturčí v Turci, kde otec jeho úrad ev. farára zastával. Do školy chodil v Záturčí, Neepaloch a v Lipt. Sv. Jáne, kde jeho otec neskôr úradoval. Školy gymnasiaľne navštevoval v Gemeri. Roku 1836 vidíme ho v Levoči, kde studoval v triedach humanitných a prvý beh filosofický. V dobe tejto začalo sa v ňom národnie povedomie prebúdať a to vlivom prof. Hlaváčka. V Prešporke dokončil filosofické studia, i začal studovať práva, no rozhodol sa pre bohoslovie. Tu vystúpil na pole literárne, spisu-

júc a skladajúc básenky a povesti, ktoré sa zapisovali do stud. písaného časopisu „Buben“. V Prešporke rozhodol sa za stav učiteľský. Počujme, čo píše sám Kalinčák o živote slovenskom tamže: „Boly to časy, kde mládež slovenská svojou mravnosťou a vedeckým snažením hľadala si na školách prvostenstvo, a v skutku to boly okamženia krásne.

Ústav slovenský v Prešporke bol središtom sloven. žitia, a i najprvší výtečník slovenský sa najmenej na tom nezastavoval, keď mu mládež ústavu prešporského prípisyposielala, alebo keď do jej cvičení išiel, s ňou výlet podujal, s ňou sa v spevokoloch zabával a jej čítárňu navštívil. Mládež to bola jako panenky mravnia, za vyšším životom túžiaca, i oproti návalu času a jeho smýšľania sa postavujúca.“ Tu napísal Kalinčák svoje prvé povesti, najme „Bozkovec“, „Milkov hrob“ a iné. R. 1843 bol tu s Palkovičom, Štúrom

POMNÍK VÁCLAVA HANKY.

a Franciscim pred tribunal, ktorý z Prónayho, Kossutha, Bajesiho, Perlakyho, Pulszkého pozostával, pre svoje slovenské smýšľanie predvolaný. V Prešporke prilnul Kalinčák úplne k Štúrovi, i stal sa najhorlivejším jeho stúpencom. R. 1843 nachádzame K. v Halle na universite, kde sa dva roky pobavil. Keď Štúr založil „Orla Tatranského“, nachádzame v ňom tieto Kalinčákovy povesti: „Milkov hrob“, „Bratova ruka“, „Púť lásky“, „Mlá-

deneč slovenský“ a „Svätý Duch.“ Na Vindšachte pri Štiavnicí, kde bol r. 1845—46 vychovateľom, napísal poslednie tri povesti. R. 1846 povolaný bol za profesora filosofie a riaditeľa gymnasia v Modre, kde za dvadsiť rokov veľmi blahodarne účinkoval. Roku 1858 menovaný bol riaditeľom štátneho gymnasia v Tešíne. Tu, kam slov. mládež za nim húfne sa hrnula, mal veľké boje s nemúrskymi „kultúrtregermi;“ až konečne nášho duchaplného a pracovitého Kalinčáka po jedonástročnom tunajšom účinkovaní dala vláda na predčasný odpočinok, čo ho veľmi dojalo a na jeho zdravia náramne zle účinkovalo. I odobral sa na svoje milé Slovensko do Turca, aby v kruhu slov. bratov čakal na nádejú zmenu svojho postavenia. Tu založil s pisateľom riadkov týchto skromných nášho „Orla“, do ktorého posledniu povest svoju

„Orava“ napísal, i ožívať začala dumka jeho, no bol to už len pablesk slnka obrovského ducha jeho. R. 1871 dňa 16. júna o štvrtej hodine odpoľudnia rozlietla sa Slovenskom smutná zvest', že Janko Kalinčák víta sa s Vilami na brehách nebeského Turca. Slavnostný pohrab jeho odbýval sa pri veľkom účasťenstve slov. obecnstva dňa 18. júna, i pochovaný je na cintore pri slavnom Kar. Kuzmány. Umrel vo vlasti a preca umrel vo vyhnanstve. Jeho duch zlomený účinkoval na telo, slabol, — i rozlúčil sa s milým Slovenskom? . . . nie duch jeho žije pod nebotyčnými Tatrmi v srdciach slovenských, i žiť bude, Bôh dá i po storočiach. Utešené historické povesti jeho vydáva slov. knižtlačiareň v Turč. Sv. Martine — a tak stavať ide mu národ popri žulovom i mravní pomník. Sláva nesmrteľnému duchu jeho!

Jozef Dobrovský.

(Podobizeň na str. 13.)

Niet snad človeka vzdelaného v šírom Slovanstve, ktorému neznáme by bolo meno Jozefa Dobrovského, pravého to otca slavistiky. I umienili sme si, že podáme bratom Slovákom podobizeň a krátky životopis muža, ktorý tak výdatne účinkoval na rozvoj literatúry českej i slovenskej, ktorý v spolku s Jungmannom, Šafárikom, Kollárom, Hankom, Presslom a inými zo šerej tmy vyčaroval svet nový, národnú osvetu, ktorou honosia sa Krkonoše i naše Tatry.

Jozef Dobrovský narodil sa 14. Augusta r. 1753 v Ďarmote neďaleko Rábu v Uhrách, kde jeho otec pochádzajúci zo Solnice v Čechách v tragoňskom pluku čo poddostojník slúžil. Keď otec jeho opustil vojsko a usadil sa v Horšovom Týne, bol tam Josef po nemecky vychovaný. R. 1768 prišiel bystrého rozumu chlapec do N. Brodu, aby tu latinské školy navštevoval. V Prahe študoval filosofiu, kde r. 1771 na magistra bol povýšený. R. 1772 prijatý bol do noviciatu rádu Ježišovho v Brne; keď ale tento rád r. 1773 bol zrušený, vrátil sa Dobrovský do Prahy. Tu studujúc bo-

hoslovie, obznámil sa s Fortunatom Durichom a gr. Nosticom, u ktorého poslednieho bol učiteľom filosofie a matematiky (1776—1787), vychovávajúc jeho štyr synov; i prišiel do styku s najvýtečnejšími českými učencami. Dejopisec Pelcel pôsobil na jeho ducha i získal Dobrovského pre studium domácich dejín a literatúry, ktorý mu pomáhal pracovať v knihovňach a archívoch rozličných. Prvé jeho historicko-kritické dielo (1778) bolo: „Fragmentum Pragense evangelii s. Marci vulgo autographi.“ Spisom týmto, jako i inými vyšvihol sa mladý muž na prednie miesto medzi rovesníkmi svojimi, chýr jeho rástol a o priateľstvo jeho uchádzali sa najvýtečnejší mužovia. R. 1782 bol v Jindrichovcch na honbe náhodou do prs kulou trafený; vyliečil sa, no kula ostala v tele a to bola i hlavnou príčinou jeho duševnej nemoce, ktorá na starosť ducha Dobrovského tak obťažovala. R. 1786 dal sa v K. Hradci za kňaza vysvätiť, i menovaný bol r. 1789 rektorom úsrednieho semeniska v Hradišti pri Holomúci. Keď r. 1790 zrušený bol tento ústav, vrátil sa Dobrovský

do Prahy, býval u priaznivca svojho gr. Nostica, i oddal sa tu úplne studiam. R. 1792 vydal sa na cesty do Švédska, aby pátral po lit. pokladoch v 30-ročnej vojne z Prahy odnesených; ztade išiel do Ruska; neskôr cestoval cez Nemecko do Benátok. R. 1795 objavila sa jeho choroba, ktorá zachmúрила veľkého ducha jeho; no i v nemoci tejto usilovne pracoval. Základným kameňom slavickej slávy jeho je mluvnica staroslovanská „Institutiones linguae Slavicae dialecti veteris.“ Sláva jeho rozšírila sa celou Európou i bol čestným údom menovaný temer od všetkých europejských učených spolkov. Kým české

museum nepovstalo, písal Dob. výhradne nemecky a latinsky, teraz ale začal i českým jazykom písať. Keď jeho priateľom V. Hankom „Kr. Rukopis“ odkrytý bol, uvítal ho uprimne, no „Zelenohorský Ruk.“ mal v podzrení, čo veľmi nemilú polemiku zapríčinilo. O početných spisoch jeho nemienime tu pre malý priestor slová šíriť; možno, že prehoríme o nich inokedy. Pre svoj národ získal si veľkých zásluh, že ustálil spisobný jazyk český a získal platnosť analogickému pravopisu, jaký Česi a i my Slováci užívame. Sláva pamiatke jeho!

Pomník Václava Hanky.

(Vyobrazenie na str. 17.)

Dňa 12. januára r. 1861 rozniesol sa Krkonošami ten smutný chýr, že Václav Hanka, syn ľudu, ktorý si bol vytkol za účel svojho života, že bude chrániť a pestovať jazyk český, aby nim svet nepohrdal jako jazykom ľudu sprostého, ktorý na poli českej poesie započnúc tam, „kde nic předtím vládlo,“ objavením „Králdovorského Rukopisu“ udrel na struny srdce českých, aby ozývaly sa českým spevom Krkonoše i Tatry, — že tento patriarcha slov. spevu viac nežije. Smutný chýr tento prelietol i Slovenskom, i nejedna slza zo slov. oka kanula; veď znali i Česi i Slováci, koho ztratili. No, Hanka žiť mal,

— i žiť bude v národe slovanskom, duch jeho hýbe i dnes srdcami slovanskými, ohlasy spevov jeho, i nim na svetlo vnesených, čut i dnes v piesňach česko-slovenských.

Vďačný národ český odmenil sa mu za jeho účinnivý, bezžistný, českej literatúre a reči posvätený život národnou slavnosťou, ktorá sa r. 1862 dňa 8 sept. v Hořiněvsi, rodisku (* 1791) to jeho, na oslávenie jeho pamiatky pri veľkom úcastenstve českého národa a jeho popredných výtečníkov odbývala. Spolok „Svatorbor“ vystavil mu na Vyšehrade pri Prahe skvelý pomník, ktorý tu bratom Slovákom pred oči kladieme.

Dopisy.

Viedeň, na začiatku roku 1873. — Málo ktorý rok dosiaľ bol tak bohatý na slovenskú študujúcu mládež vo Viedni jako je tento. A náš Tatran takto oživený počína si rezkejšie. Každý týždeň vydržiava sa jedno zasadnutie. Znamenitý užitek poskytujú dobrovoľné prednášky, ku ktorým sa údovia po predku hlásia. Vyvoliac si predmet, o ktorom chce svoje poslucháčstvo poučiť, vypracuje si ho dôkladne a potom zdarnou prednáškou zaujme

pozornosť údov. I nedávno počuli sme zdarilú prednášku brata J. Ďaláka „o dramate slovanskom,“ ktorá so všeobecnou pochvalou a s tým želaním prijatá bola, aby po malom opravení táže do zápisnice spolkovvej bola vnesená. Len jedna prekážka hatí rezkejšiu činnosť nášho kola a to je, že nemáme stály hospodu. Vzdor tomu, že počet členov nášho spolku prece pomerne k ostatným slovanským

vo Viedni jestvujúcim spolkom je malý, podnikli sme usporiadanie slavnosti, ktorou osláviť chceli sme založenie spolku nášho. Potrebné prípravy zariadil výbor. A tak dňa 9. dec. r. 1872 začala sa slavnosť o 8. hodine večer. Na veľký počet shromaždených urobila veľký dojem pieseň „Bratislava,“ za ktorou nasledovala reč nášho podpredsedu, ktorý srdečným pozdravom uvítajúc hostov vyličil na krátko vývin spolku, od založenia až podnes; i obrátiac sa ku vyslanstvám od rozličných spolkov k slavnosti našej vyslaným, vyslovil vrelú vďaku, menovite bratom „Naprejkám,“ vyslanstvu ruského spolku „Osnovy,“ poľského spolku „Ohništa“ a českého spolku „Záboja,“ ktorý nám o to požiadaný i svoju miestnosť k slavnosti tejto prepustil, atď. Za tým nasledovavší kus hudobní „Concertone“ upútal sluch obecnstva a po skončení vyvolajúc obecnstvo na slávu umelcom vyzvalo jich ešte raz, odmeniac opättný výstup dlhým slávovolaním.

Veľký dojem na obecnstvo urobila báseň „Mor ho!“ od Sama Chalupky, ktorú zdarile predniesol J. Boor. Jako sama báseň tak i zdarilá prednáška upútal pozornosť obecnstva. Toto na viacej miestach prisvedčujúce rečníkovi so slávovolaním sprevádzalo sostúpivšieho rečníka. Všeobecnej obluby i pochvaly došly „Kytice“ z národných piesní slovenských, medzi ktorými i naša „Pod lipkou“ umiestená bola a týmto ozaj zdarilým spevom zavŕšená bola vážna časť zábavy. I nasledovala voľná zábava, kde vynášaly sa zdravice vzájomnosti Slovskej atď. Hostí sme mali veľký počet, tak že sme ani sami netušili, že slavnosť tak veľkolepe vypadne. Predovšetkým bolo nám veľmi milé, že nás bratia „Naprejkáci“ takým vyslanstvom prekvapili a a svojou prítomnosťou slavnosť našu poctili.

Keď som už začal písať o spolkových záležitosťach, nech mi je dovolené poznamenať ešte toto: Na viacej vyšších ústavoch roztratená študujúca slovenská mládež shromažďuje sa v spolkoch ku vzájomnému obživovaniu a utvrdzovaniu slovskej národnosti, a preca spolky tieto nestojá temer v žiadnom bližšom spojení. Tak prešovský, peštanský, revúckv, viedeňský, prešporský atď. znajú sa

len z dopisov v našom jarom „Orlovi,“ „Nár. a Slov. Novinách“ uverejnených, ale v žiadnom osobnom spojení nestojá, kdežto by bolo veľmi žiadúco, áno i na čase, keby tiež spolky a vôbec všetky spolky slov. mládeže vzájomným dopisovaním napomáhali tú jednotu, ktorú všetky kruhy vzdelavateľné spolu tvoriť majú.¹⁾ Na zdar! K.

Požoň, dňa 25. Januára. — „Oko za oko, zub za zub,“ znie v starom zákone. I my mládež slovenská — len že v protivnom význame, zodpovedáme prísloviu tomuto: „Naprejkáci“ boli vo Viedni, a „Tatraci“ zase u nás v Požoni. Oni naším pripravili tam bratskú zábavu, a na vzájom sme zase my zariadili k jejich počte „Salaš“ a neslýchanú „merendu.“ Či naša snaha a namáhanie odvážia jejich zdareným výsledkom označený „kommers,“ to nám môžu najlepšie oni sami zodpovedať?! Tolko ale stojí, že keď i nie v inom, teda v jednom ohlade istotne stojíme za nimi, čo i bez priloženia ruky na prsia vyznávame a slavnosťne sa osvedčujeme, že sme jim veľmi zaviazanými; — lebo sedem statných „Tatracov“ poctilo svojou prítomnosťou „Salaš“ nie početnejších to o vela „Naprejkákov.“ Doleteli, ani sedem orlov a bratský pozdrav Janka Boora: „Spolok náš viedeňský „Tatran“ kroz nás ctený „Naprej“ svoj pozdrav ti prináša,“ unášal osviežené mysle a rozjarené citom bratskej lásky srdcia celého „Salaša,“ i nastala živosť a radosť veľiká v osihotených zlomkoch národa slovenského, českého a srbského! Ale sdružené tieto zlomky jak utešený to celok!!... A čo ešte celok ten myslený ba i zápalistým slovom rečníkov želaný, predpovedaný a dovolávaný, v ňomž sa majú v jedon mohutný aspoň duševní tábor sliať posial zmietané osudom a rozptílené vetve širého Slovanstva. „Tatraci pozdravili „Naprejkákov,“

¹⁾ Tak je; no myslíme, že sa to i cestou časopisov, a najme v našom „Orlovi“ diať môže, okolo ktorého sa v najnovšom čase nádejeplná mládež naša tak húfne shromažďuje. I vyzývame všetkých mladých bratov našich, na ktoromkoľvek ved. ústave sa oni nachádzajú, aby nám častejšie zprávy podávali o svojich spolkoch, živote, túžbach a nádejách. „Sem od Tatier, Sytna, Javoriny!“ . . . Na zdar!! Red.

„Naprejáci“ uvítali „Tatrancev,“ druh vyob-
jímal dávno nevidaného druhu, radostný po-
cit zachvátil všetkých nás i ostatných veľmi
ctených hosťov našich. A „Salaš“ bol slavný
a významný v priestrannej kolibe dňa 11.
t. m. a bola i „merenda“ posial neslýchaná
dňa 13., pri ktorej nechýboval ani „odzemok“
nás a srbské „kolo,“ — do jejichž výru nás
zachvátily lúbezné zvuky hrdla a struniek
statného Srblina, čo prevzal zástoj národ-
ného pevca a slepého „gusliara,“ — i spie-
val nám pieseň „gusle moje!“ Za slovenské
turaky zahrál nám i Kálozdy nie len grošovky
a dumky; no i velebnú hymnu našu vylúčil
z tých samých strún, ktoré nám len „Sózaty,“
„Ilka csárdáse,“ „Rákóciho,“ „Gott erhalte,“
„Viléma Tell“ a iné až do presýtenia bude!

Tak sme si zasalašovali pri slovenskej
hudbe, speve, vínku, plzeňskom a tanci so
švarnými Slovenkami a poslovenčenými šum-
nými devami. Junácki „Tatrancei“ nešetiac
k vôli bratskej zábave žiadnych obetí, po tri
večierky pobavili sa v kole našom, za čo jim
vo tri vrhy hromovité sláva!!! Bol to slo-
venský fašanok na príkladnom „Salaši,“ a na
solídnej „merende!“ I nebudú nás už lákať
ni kadejaké „Kränzchen-y“ a „Maskenball-y“
v sparených „špelunkách“ a zkazonosných „re-
doutte-ach“ zhýralosť napomáhajúcich a ne-
vinné duše otravujúcich. Majte si to, nezá-
vidíme vám toho, len vás lutujeme; — i jako
jednoduchá Slovač zostaneme pri našom po-
spolu „brat s bratom, rod s rodom, rušiť svaku
nezgodu!“¹⁾

Napreják.

Hodruša v Januári. — Velmi to teší
každého Slováka, že vo vydávaní „Orla“ s no-
vým zápalom a s novými obeťami pokračovať
chcete, slubujúc i obrazy podávať i kritickou
prílohou slúžiť obecstvu nášmu, a to pri
zniženej cene. Jak už teraz valný počet od-
berateľov nezískate, bude to len znakom zmoc-

¹⁾ Sláva Vám, drahí bratia! „Nechte cizích,
hájte vlastních zvyků; péknát byla předků pro-
stota!“ . . . spieva náš slavný Kollár; i držme
sa slov jeho. Na zdar!

Red.

nivšej sa národa duchovnej apathie, čo by
nás veľmi kormútiť muselo. No, ačkoľvek u nás
nemožno si veľmi ružové nádeje v ohľade
tomto činiť, preca dúfam, že na tento spôsob
tolko predplatiteľov získate, koľko sa jich
aspon k čestnému udržaniu časopisu vyhla-
dávať bude, — Bóh nám daj dožiť tej rado-
sti, zvlášte ale Vám, velactený pane Redaktor,
ktorý tak veľké a nežistné obeť na oltár ná-
roda prinášate! A že k tomu všetkému pre-
dovšetkým pevného zdravia zo strany Vašej
treba, toto Vám nadovšetko od Všemohúceho
zo srdca želáme. I živ Vás Hospodin na mnohé,
premnohé roky a žehnaj všetkým Vaším lite-
rárnim snahám a podnikom!

Ale i k Vám sa obraciam, Vy obetované,
spanilomyselné duše slovenské, by ste svojim
vlivom jediný náš belletristický časopis medzi
svojimi známymi rozširovali a hmotnou svojou
podporou na jeho a tak i na slovenskej lite-
ratúry belletristickej vôbec zvelebení dľa síl
svojich pracovali. Na zdar! *P. H.*

Lubietová. Naši ochotníci i so studu-
júcou mládežou, ktorá rodisko svoje na via-
nočné sviatky navštívila, usporiadali nám milú
divadelnú zábavu. Provodzovaná bola nášho
nesmrteľného J. Palárikova veselohra „Inco-
gnito,“ a veru ku všeobecnej spokojnosti.
Zvláštnej pochvaly zasluhujú panny Zuzana
Lacko („Sokolová“), Anna Pepich („Evička“)
a Korn. Chriastel („Borka“), ktoré nad všetko
očakávanie hraly. Po divadle bola tanečná a
to nenútená slovenská zábava. Vzdor nepraj-
ného počasia sišiel sa nás valný počet z Po-
ník, Lupče, z Hrochoty a Bystrice. Čistý vý-
nos obetoval sa z polovice na Revúcke gym-
nasium. A veru srdečnou vďakou zaviazaní
sme nášmu ochotníctvu, a kojíme sa tou ná-
dejou, že nám pri najbližšej príležitosti zase
tak milú zábavu pripraví. A vy sa nehneváte,
pane redaktor, že Vám toto tak neskoro
píšem?¹⁾

¹⁾ Ej veru nie, len keby sme častejšie ta-
keto zprávy dostávali z nášeho milého Slovenska.
Red.

Rozmanitosti.

Kopernikova slavnosť. V Krakove odby-
vať sa bude dňa 19. Februara r. 1873 400-
ročnia pamiatka narodenín slavného hvez-
dára slovanského Kopernika. Dňom pred slav-
nosťou zasedať bude verejne akademia nauk
a umenia, kde čítať sa bude o stave Poľska
pred 400 rokmi i báseň na česť a poctu Ko-
pernika: večerom osvetlenie mesta, a pred
kollegiumom Jagielloňským pred poprsím Ko-
pernikovým odspieva spolok „Muza“ kantátu
na česť Kopernika. Ráno dňa 19. Febr. od-
bývaná bude slavnosť v kostole Panny Marie,
po čom v tereme kollegiuma juridického bude
prednáška o Kopernikovi. Medzi študujúcu
mládež rozdáný bude krátky životopis Koper-
nika s jeho podobizňou. — V Lvove oslavo-
vať ide spolok remeselnícky „Gwiazda“ pa-
miatku Kopernikových narodenín svojim spô-
sobom. I v Česku chystajú sa ku tejto slav-
nosti. Na politechnikume bude prednáška
o Kopernikovi, pri čom sa i spevácky spolok
„Hlahol“ so svojim spevom súčasní, večer
bude v mešťanskej „Besede“ zábava. Tak za-
mýšľajú osláviť pamiatku veľkého astronoma
poľského v Klatovech, v Pardubicach, Příbrame,
Tábore, Písku, Plzni, Strakoniacach a inde.
Na Morave v Prerove robia tiež k slavnosti
tej prípravy. A my Slováci jako súčasťníme
sa za príkladom našich krevných bratov na
slavnosti tejto? . . . Bratia, dokážme jakým-
koľvek spôsobom, že sme si povedomí pôvodu
slovanského, že známe uctiť pamiatku veľ-
kého, svetočýrneho súkmenovca svojho. Čo
sa nás dotýka, my oslávim 400-ročnú pa-
miatku Kopernikovu tým, keď v budúcom
číse podáme ct. čitateľstvu svojmu podarenú
podobizňu a krátky životopis oslavenca nášho,
ktorého nám Slovanom celý svet závidí.

Brúk ochrancom života. V zlopestvom
roku 1793 vysvobodil sa z pazúrov zúrivých
revolucionárov asi tridsaťročný muž, i blúdil
po Francúzsku preoblečený a opustený, ne-
jistý ani so živobytím svojim. Najmilšia jeho
veda, hmyzozpyt, poskytovala mu jediné po-
tešenie v tých trudných časoch. Kamkoľvek
prišiel, zbieral a pozoroval bedlive hmyz. Na
týchto túlačkách, prišiel ani sám nevedel jako,

až k samému mestu Bordeaux. Pred bránami
mesta prepadol ho zástup roztrhaných fana-
tických žien, — a bol uväznený. Po šiestich
hodinách rozhodlo sa nad jeho životom, a na
druhý deň mal byť usmrtený. Keď obedoval,
rozprával mu žalárnik o popravách, ktoré
boly tam vykonané i o predsedovi súdu, i rie-
kol o ňom s úsmevom, že keď má svobodný
čas, že sa potuluje po poliach a motýľov a
a brúkov chytá. Slová tieto vzbudily pozor-
nosť u nešťastného väzňa, i vytiahol z malej
svojej sbierky vzácneho brúka, i zapichol ho
do svojej malej lahve. Žalárnikovi neušlo to
a domnievajúc sa, že v tom väzí nečo nebez-
pečného, neriekol nič, ale vezmúc lahev s brú-
kom ponáhlal sa rovno k predsedovi. Po ma-
lej chvíli sedeli predseda súdu a väzeň čo
priatelia pospolu i zabudli pre samé výpravky
o hmyze všetko, čo sa okolo nich dialo. Brúk
zachránil väzňovi život. Mladý muž dostal od
predsedu peniaze, odporúčajúce ho listy, a naj-
skvelejšie vysvedčenie republikánskeho smý-
šľania. Zachránený takto bol Pierre André
Latreille, slavný prírodopisec, ktorý dňa 2.
Februára r. 1833 čo professor entomologie
či hmyzozpytu na museume prírodopisu v Pa-
ríži zomrel.

Napoleona III. — *niet viac!* Dňa 9. Ja-
nuára rozniesol ďalekopis zvest, že tohože
dňa o jednej hodine popoludní umrel v Chi-
selhurste excisár Napoleon III. Pred šiestimi
roky taký ďalekopis bol by zatriasol celou
Europou, zapríčinil bol by poplach medzi ban-
kármi, prejal by bol strachom nektoré kabi-
nety, iné naplnil by bol radosťou. Jak ináčej
je to dnes! Zvest tá ľahkým šuchotom drôtu
ďalokopisného preletela Europou, nevyvolajúc
nikde hrôzu, poplach, strach; ona neprestra-
šila nikoho, nepotešila nikoho: no zobudila
u človeka hlas svedomia, jak márne sú veci
ľudské, jak ničomné! Napoleon III. umrel
v 65. roku veku svojho. Keby bol zomrel
pred šiestimi alebo desiatimi rokmi, dejiny po-
stavily by ho boly do radu najväčších ľudí,
ktorí len posiaľ živi boli. Žijúc prídlho, než
aby bol mohol ostať veľkým obyčajným obra-
tom vecí upadol tak nízko, že smrť jeho ne-

zapríčinila žiadnej medzery v rade žijúcich. Dejepis ocení spravodlivo jeho blahodejné účinky i nezapomnie na to, že napísal na zástavy svoje heslo sjednotenia jednoplemenných národov; no neodpustí mu to, že na dráhe tej dopustil sa tak mnohých sobeckostí a vystredností. Roku 1863 začala hviezda jeho blednúť; r. 1866 zablýšala sa ešte, ale to bol blesk meteora, — bo o niekoľko rokov ztratil svoju korunu. Pod Sedanom našiel Napoleon smrť mravnú, v Chiselhurste umrelo len telo jeho. — Napoleon, vlastne Karol Ludovít Napoleon III., narodený v Paríži dňa 20. Mája r. 1808, bol tretím synom Eudovita, nekdý kráľa Holandského, brata Napoleona I. i Hortensie Eugenie Beauharnais, pastorkyne Napoleona I. V mladosti žil najviacej vo vyhnanstve. Vyvolený dňa 20. Decembra r. 1848 za predsedu republiky francúzskej, kázal sa vyvoliť za cisára dňa 2. Dec. r. 1852, a dňa 2. Septembra r. 1870 oddal sa kráľovi pruskému čo zajatý a dňa 4. Sept. pozbavený bol francúzskeho trónu. Držaný bol na začiatku na zámku Wilhelmshöhe v Hesensku a na svobodu pustený usadil sa v Chiselhurste v grófstve Kent v Anglicku. Napoleon III. vzal si r. 1853, dňa 29. Jan. za manželku Eugeniu Guzman Montijo, kňažnú z Teby, narodenú r. 1826. Jediným potomkom Napoleona III. je syn Napoleon IV., narodený r. 1856 dňa 16. Marca. O posledných chvíľach jeho života píše anglické noviny toto: o 6. hodine mal sa excisár podať druhej operácii, trpel na kameň. Vykonal tú operáciu dr. Thamsom. Pacient pretrpel veľké bolesti. Cisárovná dostávala cez celý deň listy a ďalekopisy zo všetkých strán Anglicka a pevniny, čo jej zarmútený stav trochu zmiernovalo. Syn prišiel neskoro a s krikom „otče môj, otče môj,“ vrhol sa na lôžko, objal mŕtvolu otcovu, hodil sa na kolená a pevným desným hlasom modlil sa po latinsky „Otče náš.“ Za dlhú chvíľu nemohol plakať mladík ten pätnásťročný, tak že matka myslela, že sa zbláznil. Keď dnu vstúpili početní známi, prišiel k sebe i — plakal. Pohrab Napoleona III. odbýval sa dňa 15. Januára pri veľkom účastenstve ľudu jak anglického tak i francúzskeho. Rakev jeho, z mahagoni-dreva zho-

tovená, trýma v hrobe, do ktorého prst z Francúzska, kde poslednýraz z paláca svojho vystúpil, donesená vysypaná bola; prach a popol toho, pred ktorým korila sa ešte nedávno celá Európa — a ktorý teraz, ač na francúzskej zemi, vo vyhnanstve, temer v zapomenutí odpočívá.

Biela káva je arabský vynálezok. Máme vždy za to, že bielu kávu pijú jedine Európania. Taliani a skoro vetky národy južné, tak i Turci a severní Arabovia pijú len čiernu kávu a ztade dostal sa k nám ten predsudok, že len toto je pravý spôsob pitia kávy. Áno ľudia, ktorí mlieko odmietajú, odvolávajú sa pri tom na Arabov, ktorí žijúc v koliebke kávovníka, lepšie vraj tomu rozumeť musia, a tí že pijú kávu čiernu. Avšak tak robia jedine Arabovia, ktorí žijú mimo vlastnej zeme, kde káva rastie, ktorým je káva tak cudzia, jako nám. Spôsob, jako užívať sa má tento nápoj, možno najlepšie z toho odvodíť, jako užívali ho v zemi, kde je domovom. V horúcej Arabii vôbec nepijú to, čo my nazývame kávou, pijú tam ľahší nápoj, nazvaný gišer, ktorý varia zo šupín, ktoré kávové zrnká zavierajú. Gišer má celkom to samé aroma jako káva, ale nemá rozčulujúce vlastnosti kávy. Bol by to teda najlepší surogát pre kávu a bol by snáď lepší, nežli naše žaludové a fíkové kávy. Chyba však je tá, že šupiny tie ďalším transportom ztratia aroma. Preto vo vysočinách južnej Arabie, kde zima je veľmi chladná, pijú skutočnú kávu, ale tam jako u nás mierne rozčulujúcu jej silu tým, že ju miešajú mliekom. Toto pitie bielej kávy je tak všeobecné, že v cudzine ani čiernej kávy sa nedotknú. Spôsob pitia bielej kávy pravda že od Arabov k nám sa nedostál, lebo najväčšia časť národa medzi nimi a medzi nami pijú kávu čiernu; no arabský obyčaj pitia bielej kávy je prastarý, náš ale pomerne nový. U nich i u nás povstal z jednej potreby; bola jim totiž čierna káva osobitne silnou jako nám, a miernili ju mliekom. Ale i čo do chuti dávajú Arabovia prednosť káve bielej, tvrdiac, že len primiešaním mlieka dostáva pravé aroma.

Lekárstvo u Číňanov. Číňania označujú hlavný pôvod či tvorca sveta kruhom. Že

však jest jim nepadno pre všetky zjavy prírody mať len kruh, rozdelili si ho jakosi, urobili si dualismus dvoch síl, ktoré menujú Jin a Jang. Toto vyznačujú figurou, ktorá záleží z kruhu rozdeleného vlnitou čiarou, sredom bežiacou. Túto figuru môžeme vidieť v Číne pri rozličných príležitostiach, je ona jakýmsi druhom posvätných ozdôb. Slovo Jin mohli by sme v preklade menovať vytrvanlivosťou, slovo Jang činnosťou. Jin je Číňanom ženského pohlavia, i pochádza z nej temnota, slabosť a vôbec všetky zlé vlastnosti. Jang naproti tomu je pohlavia mužského, z neho pochádza svetlo, sila, všetky dobré a činné vlastnosti. K tejto lebo onej z týchto dvoch síl náležia všetky bytnosti sveta. Na tom, či sú tie sily v pravidelnej činnosti, závisí poriadok a harmonia, a síce harmonia prírodná i mravná. Jestli sú tieto sily zoslablé alebo výsrednie, nasleduje v sústave prírodnej neporiadok a zmatok, čo sa vsťahuje i k jednotlivým ľuďom. Jestli sú tieto sily v činnosti riadnej a jestli harmonujú spolu, je celá sústava v harmonii a na tom spočíva zdravie. Činnosť zoslabla alebo výsrednia, jako sme hovorili, spôsobuje neporiadok, a to je nemoc. Väčšie stupne výsrednosti alebo zoslablosti spôsobuje smrť. Číňan má za to, že v oživenej látke nachádza sa istá spríbuznelosť alebo odpornosť ku všetkému, čo bereme k sebe za potravu, ku všetkému, čo vchádza do nášho žalúdka. Vniutornosti zvieracieho tela rozdelené sú na päť častok a síce na jatrú, na srdce, slzinu, pľúca a ladviny. Do jedeej z týchto kategórií patrí i materiamedica. Látky z dreva majú vliv na jatrú; teplo má vliv na srdce; zem má vliv na slzinu, kovy na pľúca a voda na ladviny. I chuť je na päť tried rozdelená, a síce je buď kyslá alebo sladká, horká, trpká lebo slaná. Avšak i tu vyskytuje sa spríbuznelosť k piatym živlom a piatym triedam vniutorností: kyslé harmonizuje s drevom a jatrami,

sladké so zemou a slzinou, horké s horúčostou a srdcom, trpké s kovami a pľúcami, slané s vodou a ladvinami.

Izák Newton býval veľmi roztržitým. Keďdysi navštívil ho známy, práve keď gazdiná dávala na stôl; i hovorila, že pán ešte pracuje, že ho nesmie vytrhovať, aby však počkal v jedárni, kým pán príjde k obedu. Známy čakal, avšak že Newton nešiel dlho a dlho, dostal hlad a s dokonalou chuťou pustil sa do jedál, ktoré ležaly na stole. Konečne prišiel Newton, pozdravil prítomného a žiadal, aby mu svoju záležitosť oznámil, kým on jest bude. Newton rozložil si obrus, odklopil misu a tá bola — prázdna. Za chvíľu sa divil, i uderil dlaňou do čela a riekol: „Jako som ja roztržitým! Tu si sadám k obedu a ani nepomyslím, že som už dávno obedoval.“

Husár — švihák. Do Viedne prišla nedávno uhorská grófká a pojala si svojho husára, ktorému práve bola celkom nový oblek kúpila. Prestál pršať dážď, blata bolo dost a pani grófká vybrala sa na prechádzku zametať ulice dlhými svojimi šatami. Ľudia pomimo idúci stávali a hlasite sa smiali. Grófká sa obzre, čo je to, a tu vidí, že jej husár vyzul si čizmy, aby si jich nezavláčil, lebo boly ešte nové.

Sterlink. Mnohý sa snad už pýtal, ale zkaďe pochádza meno funt sterlingov? Známo je, že sa už teraz nerazia peniaze tohto mena; no pred spojením Anglicka so Skotskom boly v Skotsku také peniaze a obdržali meno od zámku Sterlinku, vzdialeného desať hodín od Edinburku, kde sa razily.

Pomník cisárovi Napoleonovi III. vystavila na hlavnom námestí v Milane. Sobralo sa naň už vyše 60.000 zlatých.

Rozumný kráľ. Keď bol kráľ ostrovov Sandvichských v Londýne, pozvali ho i na dostihy. No kráľ „divochov“ to neprijal a riekol: „Veď môže vyhrať len kôň, a ktorý, to je preca ľahostajno.“

Predpláca sa u redakcie a administracie v Prievidzi (Privigye):

Celoročne na „Orla“ a „Slovesnosť“ 4 zl., polročne 2 zl. r. č. — Štujúca a remeselnícka mládež, i chudobní učítelia obdržia obe časopisy za 2 zl. „Orla“ a „Slovesnosť“ možno i osobytne obdržať a vtedy stojí „Orla“ 3 zl., „Slovesnosť“ 1 zl. — Oba časopisy vychádzajú ročne vo 12. sošitoch, 4—5 hárkov silných, každého mesiaca na štvorke. — Roč. II. a III. „Orla“ možno dostať po 3 zl., mládež po 2 zl.

Majiteľ a vydávateľ **Andrej Truchlý-Sytniansky.** — Knihtlač.-účast. spolok v T. Sv. Martine.